



Estlandssvensk Eestirootslane

Nummer 2 - 2010



Estlandssvensk/Eestirootslane

Utgiven av Kulturrådet för den svenska minoriteten

Pikk 36

10130 Tallinn

Telefon: Tel: 56457841

Styrelsen i Kulturrådet 2007-2010



Nimi: *Uile Kärk-Remes*
Sündinud: *Rootsis*
Juured: *minu kirju suguvõsa eesti-rootslastega seotud juured pärinevad isa kaudu Hiiumaalt*
Minu ema/isa on sündinud Eestis
Töökoht: *Rootsi vähemusrühvuse Kultuurinõukogu esimees*
Teised ülesanded eestirootslusega seoses: *SOV Eesti juhatuse liige.*

Kulturrådet: *Ordförande.*

Namn: *Uile Kärk-Remes.*

Född i: *Sverige*

Rötter från: *Den svenska grenen av mina mångskiftande rötter stammar från Dagö, via min far. Min mamma/pappa är födda i Estland*
Arbetar med: *Anställd ordförande i Kulturrådet.*

Andra uppdrag inom estlandssvenskheten: *Ledamot i styrelsen för Sov Estland.*



Kultuurinõukogu: *Saadik*
Nimi: *Kalev Kukk.*
Sündinud: *Tallinn.*
Juured: *Emapoolsed juured on Naissaarelt. Minu ema on sündinud Tallinnas.*
Töökoht: *Peaministri majandusnõunik, dotsent Tallinna Ülikoolis (majandusgeograafia).*
Teised ülesanded eestirootslusega seoses: *Puuduvad*

Kulturrådet: *Ledamot.*

Namn: *Kalev Kukk.*

Född i: *Tallinn.*

Rötter från: *Nargö på min mors sida. Min mor är född i Tallinn.*
Arbetar med: *Ekonomisk rådgivare till premiärministern, docent vid Tallinn Universitet (economic geography).*

Andra uppdrag inom estlandssvenskheten: *Inga*



Kulturrådet: *Ledamot.*
Namn: *Ingegerd Lindström.*
Född i: *Örebro, Sverige*
Rötter från: *Örebro. Anknäpning till estlandssvenskarna genom min man Bengt från Höbring.*
Arbetar med: *Pensionär med många uppdrag.*
Andra uppdrag inom estlandssvenskheten: *Ordförande för Rickul/Nuckö hembygdsförening.*

E-post: *ukr@eestirootslane.ee*

Ansvarig utgivare: *Uile Kärk Remes*

Redaktör: *Ingegerd Lindström*

Tryck: *PRINTON PRINTING HOUSE, Tallinn??*

Framsida: *Vinter 2009 i Tallinn. Får vi en lika kall och snörik vinter 2010?*

Esikülj: *Talv 2009 Tallinnas. Kas talv 2010 tuleb sama külm ja lumerikas?*



Kultuurinõukogu: *Asejuhataja*
Namn: *Lars Rönnerberg*
Sündinud: *Stockholmis*
Juured: *isa poolt Vormsil.*
Minu isa on sündinud Rälby külas Vormsil.
Töökoht: *Ettevõttekonsertide majandusrapordi süsteemi konsultant*
Teised ülesanded eestirootslusega seoses: *Eestirootslaste kultuuriühingu Svenska odlingens vänner esimees, VKÜ revident*

Kulturrådet: *Vice ordförande.*

Namn: *Lars Rönnerberg.*

Född i: *Stockholm, Sverige.*

Rötter från: *Ormsö genom pappa.*

Min pappa är född i Rälby, Ormsö.

Arbetar med: *som konsult med system för ekonomisk rapportering inom företagskoncerner.*

Andra uppdrag inom estlandssvenskheten: *Ordförande i Estlandssvenskarnas kulturförening Svenska odlingens vänner, revisor i VKÜ.*



Kultuurinõukogu: *Saadik*
Nimi: *Holger Haljand*
Sündinud: *Tallinn, Eesti*
Juured: *ema poolt Vihterpalu/Keibu/Moosi*
Minu ema on sündinud: Moosi külas (praegu Keibu)
Töökoht: *Telekommunikatsiooni-ettevõtte AS EMT R&D Managerina*
Teised ülesanded eestirootslusega seoses: *Tallinna Rootsi-Mihkli koguduse liige.*

Kulturrådet: *Ledamot.*

Namn: *Holger Haljand.*

Född i: *Tallinn, Estonia.*

Rötter från: *Vihterpalu/Keibu/Moosi på min mors sida.*

Min mor är född i: Moosi küla (idag Keibu).

Arbetar med: *Telekommunikation i AS EMT som R&D Manager.*

Andra uppdrag inom estlandssvenskheten: *Medlem i S:t Mikael's församling, Tallinn.*

Kultuurinõukogu: *Saadik.*

Nimi: *Ingegerd Lindström.*

Sündinud: *Örebro, Rootsis.*

Juured: *Örebro. Eestirootslastega seob mind abikaasa Bengt, kes on pärit Höbringist.*

Töökoht: *Pensionär, kellel on palju ülesandeid.*

Teised ülesanded eestirootslusega seoses: *Riguldi/Noarootsi kodukandiühingu esimees.*

Ordföranden har ordet



Kulturrådet står inför sitt första reguljära val.

Det känns tänkvärt att se tillbaka.

Vi grundade vårt kulturella självstyre år 2007, valde vårt första Kulturråd och skapade därmed en formell struktur för svenskheden i Estland och för estlandssvenskarna.

Detta har vi all orsak att vara stolta över

Vi visste, i stort, vad vi ville och hoppades uppnå. Vi visste inte riktigt vad vi hade framför oss, hur brett eller smalt vårt arbetsfält skulle bli.

Dessa år har gett oss erfarenhet och kunskap, har lärt oss och andra. Uppgifterna och verksamhetsfälten har blivit allt fler, både att åter bygga upp och ta tag i nya uppgifter.

Det är också nödvändigt att se framåt...

Två förutsättningar framstår för mig som allt mer grundläggande för att vi ska kunna göra det med tillförsikt:

– Få estlandssvenskar, och alla närstående som har band till svenskheden och svenskbygderna i Estland att känna sig som estlandssvenskar. Väcka känslan för att vilja ta del av det som har skapats under tidernas gång och också vilja föra det vidare.

– Få en inbördes starkare samverkan och enhet, mellan organisationer, personer och över olika gränser.

Från individ...

Vi talar om vår mångkulturella tillvaro. Allt fler människor har band till skilda kulturer, platser och språk. Kopplingar som påverkar och formar varje persons identitet, vem är jag – vart hör jag, vart vill jag höra.

Det är realiteter som vi alla i hög grad fått del av. Olika omständigheter har skingrat estlandssvenskarna, en ganska

homogen livssituation har blivit allt heterogener, och medfört många nya band, livssituationer, språkförhållanden och nya hemplatser.

Estlandssvenskhetens framtidsaspekter bygger i allt högre grad på vår identitetskänsla, vad vi själva känner oss förbundna med, vilka val vi gör och hur vi kan och vill förmedla den vidare

Det är i vårt vitala intresse att föra vidare intressen och värden som får yngre personer att vända sig mot det som binder dem till estlandssvenskheten.

Det är en utmaning och en existensfråga att föra vidare kunskap, intressen och värden som får fler av våra närstående, potentiella, estlandssvenskar i olika åldrar att vilja identifiera sig som och vilja vara estlandssvensk.

Vi måste hitta rätta vägar hur vi bäst kan förmedla detta. Det ska vara viktigt och också kännas roligt att vara estlandssvensk.

Till enhet ...

Den homogenitet som tidigare var en grund för estlandssvenskarna och estlandssvenskheten som helhet i Estland finns inte kvar. Vi måste ha någon annan helhet som grund för att tryggare kunna gå vidare.

I ett flertal sammanhang har man diskuterat en sammanhållande struktur, en takorganisation som förutsättning för reella framtidsperspektiv.

Genom vårt självstyre har vi nu de nödvändiga förutsättningarna.

Vi som blivit invalda i Kulturrådet har även kopplingar till största delen av alla de aktiviteter, de olika verksamheter, organisationer, föreningar och byalag som är igång, som bevarar och bär vidare estlandssvenskhet i olika former och på skilda platser idag. Vi måste ta vara på

de förutsättningar detta ger oss att förena banden mellan våra olika organisationer och institutioner.

Varje verksamhet är ett värde i sig, representerar någon del i den mångfasetterade helhet - mångfald som estlandssvenskheten alltid har inneburit.

Samverkan ger oss förutsättningar till enhet, vårt kulturella självstyre har gett oss en formell struktur och gemensam institution

Det är en viktig uppgift för kommande Kulturråd att föra vidare arbeta med att skapa förutsättningar som får allt fler att verka inom estlandssvenskheten - att vilja vara aktiva individer, att vilja vara en del av estlandssvenskheten.

Det estniska uttrycket: jõudu ja jäksu behövs i Kulturrådets kommande arbete.

Jag önskar alla en vit men varm och välförtjänt jul och ett bra kommande år.

Uile Kärk Remes

Den styrelse som nu suttit i tre år tackar för sig och önskar det nya kulturrådet och dess nya styrelse lycka till! Vi hoppas på ett fortsatt gott arbete i rådet och att vi gemensamt kan fortsätta att föra den estlandssvenska kulturen vidare.

Uile Kärk Remes, Kalev Kukk, Holger Haljand, Lars Rönnberg och Ingegerd Lindström.

Sõna on esimehel



Kultuurinõukogu seisab oma esimeste kordusvalimiste ees

Tundub mälestusväärne tagasi vaadata.

Asutasime oma kulturomavalitsuse aastal 2007, valisime esimese kultuurinõukogu ja löime sellega rootslusele Eestis ja eestirootslusele ametliku struktuuri. Selle üle on meil põhjust uhked olla.

Me teadsime, laias laastus, kuhu tahtsime ja lootsime jõuda. Me ei teadnud täpselt, mis meid ees ootab, kui lai või kitsas meie tööpõld olema saab.

Need aastad on andnud meile kogemusi ja teadmisi, on õpetanud meid ja teisigi. Ülesandeid on juurde tulnud ja tööpõld laienenud, tulnud on nii taastada kui võtta uusi ülesandeid.

Kuid oluline on vaadata ka tulevikku...

Minu jaoks eristub kaks põhimõtet, mis on olulised, et seda julgelt teha saaksime:

– Saada eestirootslased ja kõik sellel lähedal seisvad, kellel on seoseid eestirootslaste ja eestirootsi aladega Eestis, tundma end eestirootslastena. Äratada tahtmine osa saada sellest, mis on aastate jooksul loodud ja ka soovi seda edasi viia.

– Saavutada vastastikune koostöö ja ühtsus organisatsioonide ja isikute vahel piire tundmata.

Inimeselt ...

Me räägime oma paljukultuursest taustast. Järjest rohkemast inimestel on sidemed eri kultuuride, kohtade ja keeltega. Seosed mõjutavad ja kujundavad iga inimese identiteeti, kes ma olen – kuhu ma kuulun, kuhu ma tahan kuuluda.

Need on reaalsused, millest me kõik osa saame. Mitmesugused olukorrad on eestirootslasi laiali pillutanud, üsna homogeensest eluviisist on saanud heterogeensem, ja see toob kaasa palju uusi sidemeid, olukordi, keelesuhteid ja uusi kodupaiku.

Eestirootsluse tulevik tugineb järjest rohkem meie identiteeditundel, millega me ise tunneme end seotud olevat, mil-liseid valikuid me teeme ning kuidas me oskame ja tahame seda edasi anda.

See on meie eluline huvi, et anda edasi huve ja väärtusi, mis paneb nooremad inimesed märkama seda, mis neid seob eestirootslusega.

Väljakutse ja eksistentsi küsimus on levitada teadmisi, huvi ja väärtusi, mis paneks järjest rohkemaid meie lähedasi, potentsiaalseid, eri vanuses eestirootslasi soovima end identifitseerida end eestirootslasena.

Peame leidma õige tee, kuidas kõige paremini seda jagada. Peab olema tähtis ja tunduma tore olla eestirootslane.

Ühtsusele...

Seda homogeensust, mis varem oli aluseks eestirootslastele ja eestirootslusele tervikuna, pole enam. Meil peab olema teistsugune ühtsus, mis annaks aluse julgelt edasi liikuda.

Mitmel puhul on arutletud ühtse struktuuri üle, katusorganisatsiooni üle, mis oleks eelduseks tulevikueesmärkide elluviimisel.

Omaavalitsuse kaudu on meil nüüd vajalikud eeldused.

Meie, kes me oleme valitud kultuurinõukogusse, on enamasti seotud suurema osa toimuvate tegevuste, organisatsioonide, ühingute ja külaühingute, kes täna säilitavad ja kannavad

edasi eestirootslust tema eri vormides ja eri paigus. Peame hoolt kandma nende võimaluste eest, mida see meile annab, et ühendada sidemed eri organisatsioonide ja institutsioonide vahel.

Iga tegevus on väärtus omaette, esindades mõnda külge sellest mitmekülgsest tervikust – mitmekülgsus on alati eestirootsluses olemas olnud.

Koostöö annab meile eeldused, kultuuriline omavalitsus on andnud meile ametliku struktuuri ja ühise institutsiooni.

Tulevase kultuurinõukogu oluline ülesanne on jätkuvalt tööd teha loomaks eeldusi, mis kutsuks üha rohkem inimesi eestirootsi tegevuses kaasa lööma – tahtma olla aktiivne, tahtma olla osa eestirootslusest.

Nagu eesti keeles öeldaks: jõudu ja jaksu - seda on kultuurinõukogul tulevases töös vaja.

Soovin kõigile valgeid, kuid sooje ja väljateenitud jõule ning head saabuvat aastat.

Uile Kärk Remes

Kolm aastat tegutsenud juhatus tänab enda poolt ja soovib kultuurinõukogule ja selle uuele juhatussele õnne! Loodame ka tulevikus nõukogule head koostööd ja et me ühiselt saame jätkata eestirootsi kultuuri edasiviimist.

Uile Kärk Remes, Kalev Kukk, Holger Haljand, Lars Rönnberg och Ingegerd Lindström.

Valet till Kulturrådet för den svenska minoriteten genomfört

Estlandssvenskarna har genomfört sitt första omval av Kulturrådet.

Det slutgiltiga valresultatet har fastställts den 24 november av Huvudkommittén för val av Kulturrådet för den svenska minoriteten.

Antalet ledamöter i Kulturrådet är 21 personer.

Valdeltagande den här gången var 57 %.



Rootsi vähemusrahvuse Kultuurinõukogu valimised viidi läbi

Eestirootslased on valinud oma juhtorgani Kultuurinõukogu uue koosseisu

Lõplikud valimistulemused on kinnitatud Rootsi vähemusrahvuse Kultuurinõukogu valimiste Peakomitee poolt 24. novembril.

Kultuurinõukogus on 21 liiget.

Valimistest osavõtt oli esialgsel hinnangul 57 protsenti.

Det nyvalda kulturrådet Vastvalitud kultuurinõukogu

Jonne Berggren Vormsi/Ormsö +372 53 404 211, jonne53@hotmail.se

Maria Gilbert Vormsi/Ormsö +372 536 8416, maria.gilbert@euromail.se

Margareta Hammermann Vormsi/Ormsö +46 707 304 761, margareta@hammermans.com

Sofia Joons Viljandi +372 56 642 510, sofia@folk.ee

Ülo Kalm Nuckö/Noarootsi +372 505 0632, ylo@aiboland.ee

Neeme Kari Tallinn +372 515 1620, neeme@broadline.ee

Kalev Kukkk Nargö/Tallinn +372 517 7654, kalevkukkk@smail.ee

Uile Kärk-Remes Tallinn +372 56 457 841, ukr@eestirootslane.ee

Mart Laidmets Tartu/Haapsalu +372 502 5322, mart.laidmets@ut.ee

Lars Rönnerberg Stockholm +46 709 351 945, lars.ronnerberg@telia.com

Sven Salin Stockholm/Vormsi/Ormsö +46 705 611 016, sven.salin@telia.com

Elna Siimberg Vippal/Vichterpalu +372 506 3497, elna@swecon.ee

Bosse Stenholm Tallinn/Vormsi/Ormsö +372 56 223 870, bostenholm@hotmail.ee

Raul Targamaa Rickul/Nuckö +46 855 159 215, raultargamaa@hotmail.ee

Nya medlemmar från och med 2010

Birgit Eldh Spithami/Spithamn + 372 56 49 11 39, birgit.eldh@hotmail.se

Gun Pella Stockholm/Rågöarna + 46 8 648 65 33, gun.pella@gmail.com

Valdek Slet Ormsö, + 372 56495658, valdek@smail.ee

Jana Stahl Rågöarna, + 372 53647349, jana.stahl.001@mail.ee

Eve Streng Haapsalu + 372 56504371, eve.streng.001@mail.ee

Kai Tennisberg Haapsalu + 372 5280560, kai.tennisberg@salmh.ee

Christer Widgren Stockholm/Ormsö + 46 8 50027705, chris.widgren@swipnet.se

Runö

Denna gång presenterar vi Runö, den del av de estlandssvenska områdena som låg längst bort. Ön låg söderut i Rigabukten och var den mest isolerade av alla

Runö var den svenska bosättningen i Estland som låg längst söderut, den var också den mest isolerade. Ön ligger i Rigaviken omkring 8 mil från Kuressaare på Ösel, 10 mil från Pernu och omkring 10 mil från Riga i Lettland. Närmaste land, omkring 4 mil, är Kurlands nordspets.

Kring ön är det mycket långgrunt, det har inte funnits någon egentlig hamn på "svensktiden". Ön som är nästan 6 km lång och 3,5 km bred består av sanddynor öster om en tänkt mittlinje från Kuns i norr till Rings i söder. Väster om denna linje är ön låglänt och platt. Det var på denna del som de uppodlade gårdarna låg. Öster om linjen växer det barrskog ända ner till strandkanten.

Hur länge det funnits svenskar på Runö är oklart, men 1341 skrev biskop Johannes av Kurland i ett brev, att runöborna fick "besitta sin egendom efter svensk rätt"

Under en kort period på 1600-talet förekom en form av godsägarvälde. Gustav II Adolf gav ön i förläning till sin halvbror Carl Carlsson Gyllenhjelm som i sin tur arrenderade ut den. När arrendatorn insåg att han inte kunde styra runöborna gav han sig av och öborna fick då köpa sig fria och blev skattebönder.

År 1710 drabbade pesten Runö och av 293 personer överlevde endast 80.

Efter första världskrigets gränsdragning skulle gränslinjen mellan Estland och Lettland ha gått mitt över ön. Efter förhandlingar mellan berörda parter blev Runö införlivat med Estland, bl.a. på grund av att den då sammanfördes med de andra svenskbygderna, runöborna fick göra sin militärtjänst hemma på ön och fick behålla sina säljaksområden,



*Ester gato, Östra gatan genom byn i slutet på 1920-talet.
Foto från SOV:s arkiv.*

som de haft sedan urminnes tider utefter Estlands kust långt in i Finska viken.

Byn låg mitt på ön. Där fanns 51 hushåll uppdelade på 27 gårdar varav 23 var delade, samt "pastoratet" (prästgården). Byggnaderna på gården bestod av en lång länga med bostad (stuo), forsto med öppen eldstad, rian för torkning av bl.a. säd, loge och hölada. Tillsammans med stall och ladugård bildades det en rastgård för kreaturen. Det fanns också uthus för kläder, spikar för förvaring av säd, kött och fisk. Smedja och bastu kunde flera hushåll samsas om.

Byggnaderna var uppförda i timmer med halm- eller vasstak. I slutet av 1930-talet var det en del familjer som byggde nya bostadshus, till takräckning på dessa användes spån eller plåt. Vid den tiden var det också några familjer som flyttade ut till sina nya ägor som de fått efter storskiftet i början av 1930-talet. Tidigare brukades jorden i små tegar, för att alla hushåll skulle få likvärdiga bruksförhållanden.

Runöborna levde på naturahushåll, jordbruk, fiske och säljakt. Säljakten pågick under vintern i Rigaviken. Tidigt på våren när isen gått ur sjön och när rågen var bärgad på sommaren, för runömännen iväg med sina "jalar" genom Moo-sund långt in i Finska viken, för att jaga säl och kunde bli borta 5-6 veckor. Denna form av jakt upphörde efterhand som efterfrågan på späck minskade i

slutet på 1920-talet. Tidigare gav den dock en del kontanter genom försäljning av späck och sälskinn.

På 1920-30-talet gav torsk- och ålfisken, efter runöförhållanden god inkomst. Även roddbåtar, "lodjo", som byggdes under vintrarna och såldes i Sverige, gav viss förtjänst.

Runö efter 1944

Efter runöbornas flykt kom ön att befolkas av främst estniska fiskare och bönder från fastlandet, Kinö och Ösel.

År 1949 grundades kolchosen "Ruhnu". 1951 ombildades den till fiskerikolchosen "Kommunismi Tuletoorn". 1954 kunde man visa film. I oktober 1958 blev Runö elektrifierat och 1959 invigdes Folkets Hus. 1960 renoverades den gamla kyrkan från 1644. Den är Estlands äldsta träbyggnad. Hamnen vid Rings, öns sydspets, byggdes ut med en hamnpir av alla stengärdesgårdarna som var typiska för ön. 1988 återinvigdes nya kyrkan byggd 1912, den hade använts som förråd sedan 1960-talet. Samma år fick byn telefon och via radiotelefon kunde de nå Ösel och fastlandet.

1989 ordnades genom Runöbornas förening gruppresor till Runö som sedan fortgått, i början genom föreningen och senare på privat initiativ.

1991 blev Estland fritt, men de sista sovjet-militärerna lämnade inte Runö



Hemdal.

Foto från SOV:s arkiv.

förrän 1993 i december. Numera finns det flygförbindelse med Ösel och med Pernu på vintern och med båt på sommaren.

Återkomsten 1990

1989 var första året det gick att ordna resor till Runö. Från Kuressaare ordnades helikopter.

Året därpå 1990 reste fyra grupper med 20 personer i varje över till Runö. Jag, min hustru och två döttrar i 20-årsåldern reste i den andra gruppen.

Båten gick på kvällen från Stockholm och kom morgonen därpå till Tallinn där pass- och tullkontroll tog någon timme. Några ”nya” runöbor och en buss väntade på oss för resan till Kuressaare. Färjan mellan Virtsu och Kuivastu på Moon tog drygt 30 minuter. I Kuivastu var det kontroll av våra specialvisum till Ösel.

Efter att ha ätit middag i Kuressaare åkte vi ut till hamnen Romasaar, där låg båten ”Ruhnu” för färden till Runö.

Resan tog drygt tre timmar till

Runös hamn vid Rings på öns sydspets. En buss förde oss till byn. Vi inkvartades i norra änden av byn. Efter att ha lämnat bagaget gick vi tillbaka till Bissa där jag är född, numera öns samlingslokal, för en sen middag. På dagarna letade vi efter gamla platser som vi kom ihåg, stränderna och uddarna. På kyrkogården fanns också några gravkors efter sedan längesedan avlidna förfäder Till högmäs-

san hade tiotalet ”gamla” runöbor iklätt sig runödräkt. Det var mäktigt att få sjunga ”Muu isa maa” som avslutning på gudstjänsten.

Denna första resa gick enligt tidtabell. Senare resor har varit mer äventyrliga.

Bertil Björk

Rings, hamnen 2008.

Foto: Bertil Björk



Ruhnu

Sel korral tutvustame Ruhnut, seda osa eestirootsi piirkonnast, mis asus kaugel. Saar asus lõunapool Riia lahes ja oli eestirootslaste aladest kõige isoleeritum.

Ruhnu oli rootsi asutusega saar Eestis, mis asus kõige kaugemal lõunas ja oli ka kõige isoleeritum. Saar asub Riia lahes umbes 80 kilomeetri kaugusel Kuressaarest Saaremaalt, 100 kilomeetri kaugusel Pärnust ja umbes 100 kilomeetri kaugusel Riist Lätis. Lähim maismaa on Kuramaa põhjatipp umbes 40 kilomeetri kaugusel.

Saare ümbrus on väga madal ja „Rootsi ajal“ pole olnud seal olnud korralikku sadamat. Saare, mis on peaaegu 6 km pikk ja 3,5 km lai, jagab pooleks põhjast Kunsist lõunas Ringsini kulgev mõtteline keskjoon. Sellest ida pool on liivadüünid, läänes on aga saar madal ja tasane. Just sellel poolel asusid haritavad põllud, ida pool aga kasvas kuni rannani okasmets.

On teadmata kui kaua on Ruhnul inimesed elanud, kuid 1341 kirjutas Kuramaa piiskop Johannes kirja, et ruhnlased said „pidada oma omandit rootsi õiguse alusel“

Lühikese perioodil 17. sajandil oli Ruhnu mõisaomand. Gustav II Adolf läänistas saare oma poolvennale Carl Carlsson Gyllenhjelmile, kes omakorda selle välja rentis. Kui rentnik nägi, et tal ei õnnestu ruhnlasti valitseda, loobus ta ja saare elanikud said end vabaks osta – neist said maksutalupojad.

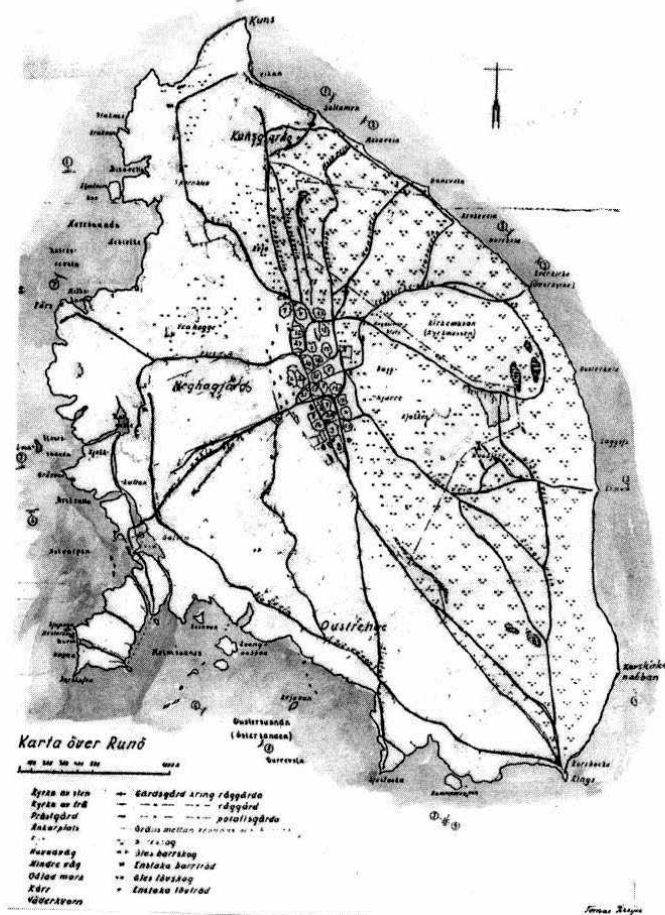
Aastal 1710 tabas Ruhnul katk, mil 293 inimestest jäi ellu vaid 80.

Pärast Esimese maailmasõja järgset piiritõmbamist pidi Eesti ja Läti vaheline piir kulgema risti läbi saare. Osapoolte vahel peetud läbirääkimiste tulemusel

ühendati Ruhnu Eestiga – muuhulgas sellepärast, et siis kuulus saar kokku teiste rootsi aladega, ruhnlased said sõjaväeteenistuse läbi teha kodusaarel ning nad said säilitada oma hülgejahi-piirkonnad, mis neil olid juba ammustest aegadest olnud piki Soome lahe äärsel Eesti rannikut.

Küla asus saare keskel. Seal oli 51 peret, elati 27 talus, millest 23 oli jagatud, ning „pastorater“ (pastoraat). Talu ehitised koosnesid ühest pikast elumajast (stuo), avatud koldega eeskojast (forsto), rehealusest, kus kuivatati muuhulgas vilja ja heinaküünist. Koos talli ja laudaga moodustus koduloomade õu. Oli ka ait riitele ning vilja, liha ja kala hoidmiseks. Sepikoda ja saun võisid olla mitme majapidamise peale ühine.

Hooned olid palgist, põhu- või rookatusena. 1930. aastatel ehitasid mitmed pered uue elumaja, nende puhul kasutati katusekattematerjalina laastu või plekk. Sel ajal kolisid mõned pered oma uutesse valdustesse, mille nad olid saanud pärast maade kruntimist 1930. aastate alguses. Varem hariti maad nõõrimaana, et kõigil majapidamistel oleksid maaharimisel võrdsed tingimused.



Ruהלased elasid naturaalmajandusest: põlluharimine, kalapüük ja hülgejaht. Hülgejaht käis talviti Riia lahes. Varakevadel, kui jää oli merelt läinud ja rukkis suveks kõrvale pandud, läksid ruhnla mehed oma jaaladega läbi Moonsundi piki Soome lahte hülgeid küttima ning võisid olla ära 5-6 nädalat. Sedasorti hülgejaht hiljem lõppes, kuna 1920. aastate lõpus vähenes nõudlus rasva järele. Varem andis rasva ja hülgenaha müük siiski lisaissetulekut.

1920.–30. aastatel andis ruhnla mõistes head sissetulekut tursa- ja angerjapüük. Teenistust andsid isegi aerupaadid, „lodjo“, mida ehitati talvel ja Rootsi müüdi.

Ruhnu pärast 1944. aastat

Pärast ruhnlaste põgenemist asusid saarele elama peamiselt eestlastest kalurid ja põllupidajad mandrilt, Kihnust ja Saaremaalt.

Aastal 1949 asutati kolhoos „Ruhnu“. 1951 muudeti see kalurikolhoosiks „Kommunismi Tuletorn“. 1954 sai näidata filmi. Oktoobris 1958 sai Ruhnu elektri ja 1959 avati rahvamaja. 1960 re-

noveeriti vana, 1644. aastal ehitatud kirik. See on Eesti vanim puitehtis. Sadam Ringsis, saare lõunatipus, ehitati saarele kunagi tüüpilistest kiviaedadest sadamakai. 1988 taasõnnistati 1912. aastal ehitatud uus kirik, mida oli 1960. aastatest kasutatud laoruumina. Samal aastal sai küla telefoni ja raadiotelefoni kaudu sai ühenduse Saaremaa ja maismaaga.

1989 korraldati ruhnlaste ühingu kaudu grupireise Ruhnule, mis seni jätkuvad, alguses ühingu kaudu ja hiljem erainitsiatiivil.

1991 sai Eesti vabaks, kuid viimased nõukogude sõjaväelased lahkusid Ruhnult alles detsembris 1993. Praegu on talvel lennu-, suvel laevauhendus Saaremaa ja Pärnuga.

Tagasitulek 1990

1989 oli esimene aasta, mil õnnestus Ruhnule reise korraldada. Kuressaarest organiseeriti helikopter.

Aasta hiljem, 1990, sõitis Ruhnule neli gruppi, igas 20 inimest. Mina, mu abikaasa ja kaks 20. eluaastates tüdruki sõitsime teises grupis.

Laev väljus õhtul Stockholmist ja jõudis järgmisel hommikul Tallinna, kus passi- ja tollikontroll võttis mõne tunni aega. Meid ootasid mõned "uued" ruhnlased ja buss, mis pidi meid viima

sime Roomasaare sadamasse, kus seisis paat "Ruhnu", et sõita Ruhnule.

Sõit Ruhnule sadamasse, mis asus saare lõunaosas Ringsis, võttis aega



Korsgården (Risti talu) 2007.
Foto: Bertil Björk

Kuressaarde. Praamisõit Virtsu ja Muhu asuva Kuivastu vahel võttis aega 30 minutit. Kuivastus kontrolliti meie Saaremaa erilubasid.

Pärast õhtusööki Kuressaares sõit-

kolm tundi. Buss viis meid külasse, kus meid majutati küla põhjaossa. Pagasi ära pannud, läksime tagasi Bissasse, kus olen sündinud, ja kus praegu on saare kokkusaamiskoht. Päeval otsisime vanu meele olnud paiku, randu ja ninasid. Kirikaaits olid ka mõned ristid ammusurnud esivanemate haudadel. Teenistuseks olid kümmekond "vana" ruhnlast riietunud rahvariietesse. Oli võimalik tunne laulda teenistuse lõpuks "Mu isamaa".

See esimene reis kulges ajakava järgi. Hilisemad reisirid on olnud seikluslikumad.

Bertil Björk



Ringsi sadam 2008.
Foto: Bertil Björk

Rädda kyrkorna på Runö!

Den äldsta kartskissen över Runö är från 1627. Där finns ett kapell markerat på ungefär samma plats som dagens kyrkor står. 1643 började en ny kyrka byggas på platsen för det äldre kapellet. Den fick heta Maria Magdalena och stod klar 1644, den är nu Estlands äldsta bevarade träbyggnad.

I början på 1900-talet ville prästerna bygga en ny kyrka i sten. Prästen Zetterqvist skrev en artikel i Svenska Dagbladet 1909 i syfte att samla in pengar, och 1910 påbörjades bygget.

Den nya kyrkan restes alldeles bredvid den gamla, och invigdes den 20 juli 1912 enligt tsarkalendern. Namnet på kyrkan blev också Maria Magdalena. Det fanns planer att flytta den gamla kyrkan, men de fullföljdes aldrig, så de båda kyrkorna står ännu kvar invid varandra.

När runösvenskarna i början på 1990-talet fick möjlighet att resa till ön, samlades det in pengar till en ny kyrkklocka, och en orgel till stenkyrkan.

I alla hus på Runö finns det skadeinsekter som förtär stockarnas inre. I många år har de som besökt den nya kyrkan med blotta ögat kunnat konstatera att den är ordentligt angripen. Överallt syns skador i trädetaljerna.

I april 2009 företogs en inspektion av de båda kyrkorna, och nu i våras skedde en kompletterande undersökning. Rapporterna bekräftar fynd från tidigare undersökningar; stora angrepp av skadeinsekter, och att situationen är allvarlig.

Den gamla kyrkan har stått i så många år på grund av att den enligt traditionen är behandlad med en blandning av tjära och sältran. Dock visar det sig nu att även den har angripits.

Kyrkorna, framför allt den nya, är ordentligt skadade av tre olika sorters husbock, bland annat det fruktade "dödsuret". Dessutom har svampangrepp konstaterats. I nya kyrkans torn

har bärande bjälkar försvagats så att de knappast längre kan tjäna som uppehållande konstruktio-
ner.

Man planerar en restauration av kyrkorna, där byggnaderna ska täckas in och behandlas med fuktighetsreglerad varmluft, så kallad termobehandling. En preliminär kostnadsberäkning för de båda kyrkorna ligger på 190.000 Euro för endast behandling, utan kostnad för transporter, timmermän, nytt byggmaterial, snickare, efterkontroller med mera.

Arbetet är tänkt att starta under våren 2011 med workshops i Estland och på Gotland, och själva arbetet med kyrkorna planeras börja sommaren 2011. Hela processen kommer att dokumenteras, och man tänker göra en film, som ska lära ut metoden.

Projektet kommer att ledas från friluftsmuseet "Roca al Mare" utanför Tallinn, och är ett samarbete mellan Kalle Pilt, Tartu lantbruksuniversitet, avdelningen för träkonstruktioner och Joakim Hansson, avdelningen för kulturvård vid Högskolan på Gotland samt institutionen för mykologi som också finns vid Tartu universitet. Specialister är Uwe Noldt, institutet för träteknologi och träbiologi i Hamburg, och Bernhard Schauenhofer från firman Thermo Lignum i Salzburg, som arbetar med insektsbekämpning.

Vid ett möte i Tallinn i oktober 2009 träffades personer ur arbetsgruppen och representanter från Estlands kulturministerium och riksantikvarieämbete för att se över vilka resurser som finns för genomförandet av saneringen och renoveringen. Projektet ingår i "Cen-



De båda kyrkorna.
Foto: Eva Lorentz

tral Baltic Interreg IV A, Programme 2007-2013", ett övergripande arbete i hela Baltikum. I maj detta år lämnades det färdiga konceptet in, och man har sökt EU-bidrag för att kunna genomföra detta projekt. Senare i höst lämnas besked om det ekonomiska stödet. Egenfinansieringen är beräknad till 400.000 EEK.

Förutom det ekonomiska stöd som kulturministeriet kan ge behövs donationer från annat håll. Man söker samarbetspartners i Sverige, den intresserade ombedes vänligen kontakta Kulturrådet för den svenska minoriteten*.

Om hela operationen lyckas kan vi se fram emot ett hundraårsjubileum i den nyrenoverade stenkyrkan sommaren 2012!

*Kulturrådet för den svenska minoriteten

Pikk 36, 10133 Tallinn

E-post: ukr@estlandssvensk.ee

Mob: +372 56457841

Appendix.

Korsgården, som är det enda bevarade långhuset på Runö kan komma att innefattas i ett senare projekt. Korsgården donerades till estniska staten av Tomas Dreijer 2008. Det finns önskemål att göra den till museum. Kostnaderna kommer att bedömas vid specialisternas inspektion. Tidpunkten för denna är dock inte fastslagen.

Eva Lorentz

Päästa Ruhnu kirikud!

Vanim kaart Ruhnu kohta on aastast 1627. Umbes samas kohas, kus praegu asuvad kirikud, on kaardil märgitud kabel. 1643 hakati vanema kabeli kohale ehitama uut kirikut. See pühitseti Maria Magdalenale ja sai valmis 1644, olles praegu Eesti vanim puithoone.

20. sajandi aluses tahtsid kirikuõpetajad ehitada uue kivist kiriku. Kirikuõpetaja Zetterqvist avaldas rahakogumiseks 1909. aastal artikli Svenska Dagbladetis ja 1910 algasid ehitustööd.

Uus kirik ehitati kohe vana kiriku kõrvale ja õnnistati sisse 20. juulil 1912 vana kalendri järgi. Kiriku kaitsepühakuks sai samuti Maria Magdalena. Olid küll plaanid vana kirik teise kohta kolida, kuid need ei saanud kunagi teoks ja nüüd seisavadki mõlemad kirikud siiski kõrvuti. Kui ruhnurootslased 1990. aastate alguses said võimaluse taas saart külastada, koguti raha uue kirikukella ja kivist kiriku orelit tarvis.

Kõigis Ruhnu majades on puidukahjureid, kes hävitavad palke seestpoolt. Paljude aastate jooksul on uut kirikut külastades võinud isegi palja silmaga näha kuidas see on kahjustatud. Kõikjal on puudetailides näha kahjustusi.

Aprillis 2009 viidi mõlemas kirikus läbi inspeksioon ja nüüd kevadel toimus täiendav uurimine. Aruanded kinnitavad varasemate uurimiste tulemusi; kirikutes on kahjurputukate kahjustusi ja olukord on tõsine.

Vana kirik on nii pikki aastaid säilinud tänu sellele, et seda on traditsiooniliselt hooldatud tõrva ja hülgerasva seguga. Siiski paistab nüüd, et on ka see kahjustatud.

Kirikud, eelkõige uus kirik, on tõsiselt kahjustatud kolme eri liiki mardikate poolt, muuhulgas see karde-tud "toonesepp". Lisaks on täheldatud seenhallitust. Torni kandepalgid on nõrgenenud nii, et nad vaevalt edaspidi saavad täita oma kohust kandvate konstruktsioonidena.

Kirikuid planeeritakse restaureerida nii, et puit-hooned kaetakse ja töödeldakse reguleeritud niiskusega sooja õhuga, nn termotöötlemisega. Esialgse arvestuse järgi maksab ainuüksi töötlemine mõlema kiriku puhul 190 000 Eurot, sellele lisanduvad veel transpordikulud, puuspad, uus ehitusmaterjal, tiserid, järelkontroll jms.

Töö peaks algama 2011. aasta kevadel töötubadega Eestis ja Gotlandil, kirikus plaanitakse töödega alustada 2011. aasta suvel. Kogu protsess dokumenteeritakse ja meetodi tutvustamiseks on plaanis teha film.

Projekti hakkab juhtima Tallinna lähedal asuv Rocca al Mare vabaõhumuuseum ning see toimub koostöös Kalle Piltiga, Tartu põllumajandusakadeemia puitkonstruktsioonide osakonnast ja Joakim Hanssoniga, Gotlandi Ülikooli kultuurimälestiste osakonnast ning mükoloogiaosakonnaga, mis on ka Tartu ülikoolis. Spetsialistid on Uwe Noldti, Hamburi puidutehnoloogia ja puidubioloogia instituudist ja Bernhard Schauenhofer kahjuritõrjega tegelevast Salzburg firmast Thermo Lignum.

Oktoobris 2009 kohtusid töögrupi liikmed Tallinnas Eesti kultuuriministeeriumi ja muinsuskaitseameti esindajatega, et vaadata üle rahalised võimalused saneerimise ja renoveerimise läbiviimiseks. Projekti läbiviimiseks taotletakse eurotoetust.

Projekt on osa programmist "Central Baltic Interreg IV A, Programme



Uus kirik.

Foto: Eva Lorentz

2007-2013", kogu Baltikumi hõlmav töö. Tänavu mais esitati valmis kontseptsioon, ja projekti elluviimiseks on taotletud toetust Euroopa Liidult. Kinnitus majandusliku toetuse kohta tuleb hiljem sügisel. Omafinantseeringuks on arvestatud 400 000 krooni.

Peale majandusliku toetuse, mida saab anda kultuuriministeerium on vaja ka teisi annetajaid. Otsitakse koostööpartnereid Rootsis, palume kõigil huvilistel ühendust võtta Rootsi vähemusrahvuse kultuurinõukoguga *.

Kui kogu operatsioon õnnestub, siis võime oodata vastrenoveeritud uue kivist kiriku sajanda aastapäeva tähistamist suvel 2012!

*Rootsi vähemusrahvuse kultuurinõukogu
Pikk 36
10133 Tallinn

E-post: ukr@estlandssvensk.ee

Mob: +372 56457841

Lisa.

Korsgårdeni (Risti talu) kohta, mis on ainus Ruhnul säilinud pikkhoone, on plaanis edaspidi eraldi projekt. Korsgårdeni kinkis Eesti riigile Tomas Dreijer 2008. aastal. On kólanud soove, teha sinna muuseum. Maksumuse selgitakse välja erialaspetsialistide ülevaatus. Selle toimumisaeg pole siiski veel kindlaks määratud.

Eva Lorentz

Runökvinnorna var klädmedvetna

Resenärer som före 1940 besökte Runö fäste sig ofta vid kvinnornas klädsel. Inte bara vid det att kvinnorna liksom flickorna i alla åldrar bar folkdräkt både till vardags och till fest men också vid att kläderna var så vackra, rikt dekorerade och deras bärare rentav koketta.

Den första som gett en längre beskrivning av klädseln är Fredric Joachim Ekman, interimspräst på ön 1841-1842. Hans bok, som utkom i Finland 1847 (nyutgåva 2003), bär titeln *Beskrifning om Runö i Liffland*.

Att just Ekman så detaljerat beskriver kvinnornas klädsel beror väl på att han tänkt sig en bana som konstnär innan han började studera teologi, men också på att han på nära håll fick beundra öbornas färgglada utstyrsel. Vardagar iakttog han den i byn, söndagar och heldagar i kyrkan och inför bröllop i sitt eget hem. Pastorns hustru hade nämligen äran att klä bruden, pastorn var den första manspersonen att beundra stassen! Han sammanfattar sina intryck så här:

”Kommer nu till denna kostym ett vackert ansikte, vilket inte är sällsynt – eftersom till och med verkliga skönheter finns på Runö, så kan man inte förneka att de har både smak, skönhet och oskuldsfullt behag.”

Ny beskrivning av dräkterna

Runödräkten fick i föl en modern beskrivning i textilläraren Elin Eliassons bok *Runös folkdräkter*. En berättelse om Rigabuktens svunna svenska kultur. Författaren är född på ön, men bara två år gammal flydde hon med familjen västerut.

Eliasson har intervjuat sina föräldrar och andra minnesgodas öbor. Någon svårighet att få fram material har hon inte haft. För runöborna gick klädda i sina folkdräkter fram till 1944 och



Eva Lorentz i runödräkten.

de lyckades stuva in en hel del plagg i flyktbåtarna. Ekmans och Eliassons beskrivningar stämmer långt överens, vilket visar att dräkterna inte förändrats mycket på hundra år.

Intryck från väst och öst

Jämför man Runökvinnornas och andra svenska kvinnors bygdedräkter ser man stora likheter, från särken och midjekjolen till förkläden och axeldukar. Men vissa skillnader finns. En av dem gäller skodon. På Runö gjordes de av sälskinn, då säljakt var öbornas viktigaste näringsfång. Det jagades säl bl.a. i Rigabukten och inne i Finska viken. Tran och skinn såldes i Riga och St Petersburg och för överlopps slantar köpte skyttarna blommiga ryska sjalar, sidenband och brokader åt hustrun och den trolovade där hemma. Mången rysk silverrubel for-

mades också av byns smed till spännen, likaså den bärnsten som vid fiskefärder hittades längs Kurlands stränder.

Ett originellt plagg i de gifta kvinnornas garderob är den närmast majestätiska, hjälmliknande kyrk- och högtidsmössan. Den är formad på en stomme av papp men under den rymmer en vit spetskantad mössa som sluter tätt intill pannan. Håret, som på östligt vis inte får synas, knyts ihop till en knut på hjässan.

Färger och symbolik

Kvinnornas rika förråd av dräkter presenteras av Eliasson enligt årstid och därmed får hon fram hur valet av färger på förkläden, dukar, mössor och strumpor styrdes av kyrkoåret. Endast den svarta veckade kjolen förblev i stort sett densamma.

Året inleddes med advent. Då gick accessoarerna i blått, väntans och förväntans färg. Till jul bytte man till rött, glädjens färg. När fastan inleddes stod de svartvita plaggen i tur och svartast av dem alla var långfredagen, då minnet av Kristi död firades.

Påskdagarna var på nytt glädjedagar. Då pryddes kjolen med förkläden i vitt med röda blommor. Ungflickorna klädde sig i bollspelsdräkter som bestod av ett helvitt förkläde med engelskt broderi, en vit mönsterstickad tröja, vita halvvantar och en vit duk med rött mönster. Man

tror sig nästan förflyttad till Wimbledon omkring 1900 eller till en tennisklubb i kejsardömet Petersburg, när man ser denna dräkt avbildad. Bollspelsduken kom till användning också då sälarna drogs i land – för övrigt det enda tillfället när kvinnorna bar långbyxor!

Kyrkoåret avslutades i november när skörden var bärgad och slakten undanstökad. Då blev det dags att ordna bröllop och den färggladaste garderoben togs fram. Ståtligast av alla var förstas bruden, iklädd en krona av ståltråd med pappersblommor på, medan dussinet

granna sidenband svajade i nacken.

Att kvinnorna på Runö varit attraktiva i sina dräkter blir man fullt övertygad om, när man läser Elin Eliassons vackert illustrerade bok. Hur stor garderob Runökvinnorna hade berodde till stor del på, så har författaren berättat mig, hur mycket kläder man fått ärva, hur mycket säl karlfolket lyckades skjuta och – framför allt – hur flitiga och skickliga kvinnorna var att spinna, väva, knyppla och brodera.

Marianne Blomqvist

Ruhnu naised olid moeteadlikud

Reisijatele, kes enne 1940. aastat Ruhnut külastasid, jäi sageli silma naiste riietus. Mitte ainult see, et nii naised kui igas vanuses tüdrukud kandsid nii igapäevaseks kui pidulikeks puhkudel rahvariideid, vaid ka see, et rõivad olid nii ilusad, rikkalikult kaunistatud ja nende kandjad lihtsalt koketsed.

Esimene, kes riietust pikemalt kirjeldas, oli Fredric Joachim Ekman, saare ajutine kirikuõpetaja aastatel 1841–41. Tema raamat, mis ilmus Soomes 1847 (uus väljaanne 2003), kannab pealkirja *Beskrifning om Runö i Liffland*. (Kirjeldus Ruhnut Liivimaal)

Et just Ekman nii detailselt naiste rõivaid kirjeldab, on tingitud sellest, et enne teoloogiaõpingute alustamist oli ta tahtnud saada kunstnikuks. Kuid ka sellepärast, et ta oli võimeline lähedalt imetleda saareelanike värviküllast rõivastust. Argipäeviti nägi ta seda külas, püha- ja puhkepäevadel kirikus ning enne pulmi oma kodus. Pastori abikaasal oli nimelt au pruuti riietada ja pastor oli esimene mees, kellel oli võimalus seda toredust imetleda! Oma muljed võtab ta kokku nii: „Kui sellele kostüümile lisandub ilus nägu, mis pole haruldane – kuna Ruhnul on tõelisi iludusi, ei saa eitada, et neil on nii maitset, ilu kui süütut veetlust“

Uus kirjeldus riietust

Eelmisel aastal ilmus moodne kirjeldus Ruhnu rahvarõivaste kohta tekstiiliõpetaja Elin Eliassoni raamatus *Runös folkdräkter. En berättelse om Rigabuktens svunna svenska kultur*. (Ruhnu rahvariided. Jutustus Riia lahe kadunud rootsi kultuurist) Autor on saarel sündinud, kuid oli vaid kahe aastane kui perekond Läände põgenes.

Eliasson on küsitlenud oma vanemaid ja hea mälu saareelanikke. Materjali kogumine pole olnud talle keeruline, sest ruhnlastel kandsid rahvarõivaid 1944. aastani ja neil õnnestus terve hulk riideesemeid põgenikepaatidega kaasa võtta. Ekmani ja Eliassoni kirjeldused on paljus kokkulangevad, mis tähendab, et rõivastus pole saja aasta jooksul väga palju muutunud.



Vanad rahvariided Ruhmust.

Mõjutusi Idast ja Läänest

Võrreldes Ruhnu ja teiste rootsi naiste paikkondlike rahvarõivaid on neis palju sarnasusi, alates särgist ja pihikust kuni põlle ja õlarättideni.

Kuid on ka mitmeid erinevusi. Üks neist puudutab jalanõusid. Ruhnul tehti jalanõud hülgenahast, kuna hülgejaht oli saareelanike olulisim elatisallikas. Hülgejahti peeti muuhulgas Riia ja Soome lahes. Tõrv ja nahk müüdi Riiga ja Peterburi ning ülejäänud raha eest ostsid hülgekütid kodus olevatele abikaasadele ja kihlatutele lillelisi vene sälle, siidipaelu ja pitsi. Palju vene hõberublasid muutus

külasepa käe all sõlgedeks nagu ka merevaik, mida kalaretkedel leiti Kuramaa rannast.

Abielu naise garderoobis oli üks originaalne riietuse peaaegu majesteetlik, kiivritaoline kiriku- ja peotanu. See on vormitud papist karkassile, kuid selle alla mahtus pitsiga ääristatud tanu, mis oli kinnitatud tihedalt laubal. Juuksed, mis idapärast ei tohtinud välja paista, seoti pealaele krunni.

Värvid ja sümbolika

Naiste rikkalikku riidevaru tutvustab Eliasson aastaegade kaupa ja selle kaudu näitab ta, kuidas sõltub põlle, rättide, mütside ja sukkade värv kiriku-aastast. Ainult must kurrutatud seelik jäi laias laastus samaks.

Kulturrådet bygger arkiv

Under sista året har Kulturrådet börjat bygga upp ett digitalt arkiv för att bevara vissa skrifter till eftervärlden. Det är ett viktigt arbete eftersom tidens tand alltid gnager på de original som finns endast på papper. Vi har därför i styrelsen beslutat att digitalisera en del, i vårt tycke, viktigt material för att bevara det.

Vi har digitaliserat Kustbon åren 1918 till 1940.

Några estlandssvenska almanackor från åren 1942 och 1943. Här finns säkert fler årgångar som vi kan fortsätta med senare.

Kultuurinõukogu rajab arhiivi

Viimase aasta jooksul on kultuurinõukogu alustanud digitaalse arhiivi loomist, et säilitada teatud tekste järeltulevatele põlvetele. See on oluline töö, kuna vaid paberil leiduvaid originaale kipub ajahammas purema. Seepärast on juhatus otsustanud säilitamiseks digitaliseerida osa, meie arvates olulisi materjale.

Oleme digitaliseerinud Kustboni aastakäigud 1918 kuni 1940

Mõned eestirootsi kalendrid aastat-est 1942 ja 1943. Siin on kindlasti teisigi

Aasta algas adventiga. Siis olid aksessuaarid sinised, ootuse ja lootuse värvi. Joulude ajal muutus see punaseks, rõõmu värvi. Kui algas paast, oli hal- lide kangaste kord ja kõige tumedamad olid need Suurel Reedel, kui mälestati Kristuse surma.

Lihavõtted olid jälle rõõmupäevad. Siis ehti seelikut valge, punaselilise seelikuga. Noored tüdrukud riietusid pallimängurõivastusse, mis koosnesid täiesti valgest tikitud inglise põllest, valgest muustrilise kampsunist, valgetest poolkinnastest ja valgest punase mustriga rätist. Kui seda rõivastust vaadata, tundub nagu oleks sattunud Wimbledon aasta 1900 paiku või mõnda Vene tsaaririigi tenniseklubisse. Pallimängurätti kasutati ka hülgeid maale tassiti – lisaks oli see ainus kord,

kui naised kandsid pikki pükse!

Kirikuaasta lõppes novembris kui saak oli kogutud ja loomatapp lõpetatud. Siis oli aeg pulmi pidada ja välja otsiti kõige värviküllasem garderoob. Loomulikult oli kõige uhkem pruut, kes kandis traadist ja paberlilledega ehitud krooni, millel langes seljale tosin toredat siidpaela.

Elia Eliassoni kaunilt illustreeritud raamatust ei jää mingit kahtlust, et Ruhnu naised olid oma rõivastes atraktiivsed. Autor on mulle rääkinud, et ruhnu naise garderoobi suurus sõltus suuresti sellest, palju tal pärandusena riideid sai, kui palju õnnestus mees- perel hülgeid lasta – ja eelkõige – kui usinad ja korralikud olid naised ket-rama, kuduma, niplama ja tikkima.

Marianne Blomqvist

Hemsidan

Vår hemsida har inte fungerat som den borde. Vi hoppas nu att vi ska kunna få ordning på den och att mer artiklar och mer information kan läggas ut där. Det är ju ett arbete som tar lite tid, att hålla en hemsida uppdaterad och just tiden har varit ett problem. Men vi hoppas nu att det ska fungera bättre under nästa mandatperiod.

Ingegerd Lindström

Kodulehekül

Meie kodulehekül pole toiminud nii nagu peaks. Nüüd loodame ka selle korda saada ning et kodulehekül-jele jõuab järjest rohkem artikleid ja informatsiooni. Kodulehekülje värskendamise võtab ju pisut aega ja just aeg ongi seni probleemiks olnud. Kuid me loodame, et järgmisel valimisperioodil toimib see paremini.

Ingegerd Lindström

Vi har digitaliserat den ryska propagandatidningen Sovjet Estland från 1941. Intressant läsning om hur rys- sarna propagerade för att ingen skulle lämna det förlovade landet för att bege sig till det underutvecklade och fattiga Sverige!

Tidningen Ronor har vi tidigare skannat in och dessa ligger redan på vår hemsida. Men nu digitaliserar vi dem också. Det arbetet pågår just nu.

aastakäike, millega hiljem jätkame.

Oleme digitaliseerinud ka vene propa- gandaajalehe Sovjet Estland aastast 1941. Huvitav lugemine selle kohta, kuidas venelased tegid propagandat, et keegi ei lahkuks töötatud maalt et kolida vähearenenud ja vaesesse Rootsi!

Ajaleht Ronor on juba varem sisse skanneeritud ja need numbrid leiab juba meie koduleheküljelt. Uid nüüd digitaliseerime me ka need. See töö on just praegu käimas.

Jubileumssommaren 2010 på Ormsö

Det var framför allt firandet av två jubileer, som präglade sommaren på Ormsö 2010. Vi uppmärksammade, att det har gått 20 år sedan Ormsö kyrka återinvigdes 1990, och den märkliga resan med Baltic Star gjordes. Vi uppmärksammade också, att det gått 80 år sedan estlandssvenskarnas största ledare och främsta förkämpe Hans Pöhl dog. Dessa båda minnesår satte sin prägel på firandet av Olofsdagen och de seminarier och andra aktiviteter som anordnades i anslutning till den.

Jag ger i denna artikel några personliga intryck från minnestunden över Hans Pöhl på Ormsö gravgård, midnattsmässan och jubileumsgudstjänsten i Ormsö kyrka. Jag försöker också ge några glimtar från seminarierna, som behandlade Hans Pöhl, Baltic Star-resan och Sveriges Televisions reportage från Ormsö. En hel del har ju redan skrivits om dessa händelser i Kustbon och Ormsö-bladet. Det blir därför naturligtvis en del upprepningar för dig som läst dessa tidskrifter.

Det skedde emellertid också en hel del andra aktiviteter på Ormsö denna sommar, till exempel en byvandring i Saxby och en diskussion och omröstning om vindkraftverk. Vidare firade den lokala hembygdsföreningen på Ormsö och hembygdsgården jubileer. Också firandet av Svenskdagen skedde i somras på Ormsö. Dessa aktiviteter behandlas emellertid inte i denna artikel.

Minnestund över Hans Pöhl

På kvällen före Olofsdagen, när det just började skymma, samlades ett trettiotal personer vid Hans Pöhls grav på Ormsö kyrkogård. Pöhl hade egentligen sina rötter på Nuckö och verkade större delen av sitt liv i Reval (Tallinn), men han var gift med en ormsökvinnna, Lydia Lindström, dotter till klockaren Johan Lindström på Ormsö. Familjen hade också ett sommarhus i Hullo på Ormsö, där de vanligen tillbringade sina somrar.

Han hade själv uttryckt ett önskemål att bli begravd i "svensk jord". Själva jordfästningen ägde rum i svenska S:t Mikaelsskyrkan i Reval den 26 januari 1930 i närvaro av representanter för regering och riksdag samt estniska, svenska och internationella organisationer. Sedan fördes kistan under stora hedersbetygelser till Ormsö kyrkogård, där gravsättningen skedde i närvaro av i stort sett hela Ormsös befolkning. Det vittnade om hur betydelsefull och omtyckt Hans Pöhl varit.

För att hedra Hans Pöhls minne 80 år efter hans död samlades vi alltså till en kort andakt vid hans grav. Kyrkoherde Patrik Göransson från S:t Mikael höll en betraktelse och uttryckte allas vår tacksamhet över Pöhls insatser för svenskheten i Estland. Vi la ner en blomsterkrans på hans grav, och jag läste en dikt, som Tomas Gärdström skrev efter hans död 1930. En av stroferna i dikten lyder:

*Låt hans gärning bli den stjärna,
som oss manar dag och natt.
Att vi må vår svenskhet värna,
att den är vår högsta skatt.*

Minnesceremonin avslutades med att vi tillsammans sjöng Modersmålets sång, som blivit estlandssvenskarnas nationalsång.

Efter minnestunden vid Hans Pöhls grav hölls sedvanlig midnattsmässa i Ormsö kyrka under ledning av Patrik Göransson. Kyrkan var välfylld, alla ljusen var tända, och det var som vanligt en förtätad stämning. Det mest gripande var ändå när vi alla vandrade ut ur kyrkan i sommarnatten med ljus i händerna mot gravgården på stigen, som kantades av marschaller. Vi sjöng tillsammans "Härlig är jorden" – alla tre verserna i flera omgångar – innan alla hann fram till gravgården. Där höll Patrik Göransson en kort andakt, och sedan gick vi och satte ut våra ljus på olika gravar. Jag fick tillfälle att än en



gång hedra min far och farfar med ett ljus i tacksamhet över deras liv. Sedan samlades några av oss, bland annat biskop Henrik Svenungsson, vid Maria Murmans grav, som snabbt fylldes med ljus. Vid vandringen tillbaka är det gripande att se de många små ljuslågorna spridda över hela gravgården.

20-årsjubileet av Ormsö kyrkas återinvigning

Det andra jubileet i somras gällde 20-årsminnet av Ormsö kyrkas återinvigning 1990. Efter en omfattande restaurering, där många aktivt bidragit, bland annat Samfundet för Estlandssvensk Kultur (SESK), Ormsö Kyrkofond och Svenska Odlingens Vänner, invigdes kyrkan igen på Olofsdagen den 29 juli 1990 efter mer än 50 år av förfall och förnedring. Invigningen förrättades av Estlands dåvarande ärkebiskop Kuno Pajula, biskop Henrik Svenungsson predikade och ett stort antal präster assisterade vid högmässan med textläsning och böner. Kyrkan var fylld till sista plats, och utanför på kyrkbacken lyssnade åtskilliga människor på gudstjänsten i högtalare.

Sommarens högmässa följde samma ritual som vid invigningen, samma psal-



Vormsi folklooring - Ormsö sångkör och talharpogrupp sjöng och spelade gamla ormsösånger med solosång av Fr. Rosenblad.

Foto: Margareta Hammeman

mer sjöngs både på svenska och estniska, och texter och böner lästes på både svenska, estniska och finska. Henrik Svenungsson predikade på svenska liksom 1990. Hans predikan fanns tryckt på estniska. Han påminde i sin predikan om vilken symbolisk betydelse det hade, att Ormsö kyrka kunde återinvigas på Kristi Förklarings dag efter mer än 50 år av förfall och förnedring under Sovjet-tiden. Världsliga makter och imperier må tro sig vara oöverbärliga men faller till slut samman. Kristi kyrka består. Återinvigningen av Ormsö kyrka är ett utmärkt exempel på detta.

Svenungsson berättade i sin predikan också om sina många möten med Maria Murman, som han träffade första gången 1990, och vad hon betytt för honom. Hon blev en personlig vän och ett exempel på hur en människa trots yttre svårigheter kan överleva och bevara sin gudstro och sin optimism. Hon fann sin tröst i sin sång och sin cittra. Han berättade också gripande om hur han en kall februaridag 2004 fick viga henne till den sista vilan just i Ormsö kyrka.

Musikaliska inslag

Två nya och mycket uppskattade inslag i årets högmässa var av musikaliskt slag. Estlands kulturminister Laine Jänes

visade sig vara en mycket duktig körledare. Hon hade med sig en kammarkör från Tartu, Tarmeko Kammerkoor, som medverkade med flerstämmig och mycket vacker sång. Ormsö kyrkokör under Kristina Rajandos ledning framförde tillsammans med en talharpogrupp flera folkvisor både på ormsö- och rickuldialekt. Det var mycket uppskattat att man på Ormsö anknyter till de gamla traditionerna med folkdräkter och det

urgamla instrumentet talharpa. Kören hade dessutom lärt sig gamla folkvisor från Ormsö och Rickul och kunde framföra dem på dialekt.

Presidentbesök

Jubileumshögtiden fick naturligtvis en särskild betydelse och stor uppmärksamhet i estniska media, genom att Estlands president med fru och uppvaktning deltog. Därmed har Estlands samtliga presidenter deltagit i firandet av Olofsdagen – Lennart Meri till och med tre gånger. Dessutom deltog Estlands kulturminister Laine Jänes, som ovan nämnts. Däremot var representationen från det officiella Sverige dålig trots inbjudningar till både utrikes- och kulturdepartementen. Endast Svenska Ambassaden i Tallinn var representerad genom Anna Valve, som tyvärr kommer att lämna ambassaden under hösten.

Deklaration om estlandssvenska kyrkoföremål

När estlandssvenskarna lämnade Estland och Sovjet tog över, skingrades estlandssvenska kyrkoföremål. En del hamnade i Sverige, andra på museer och några kanske i privat ägo. En arbetsgrupp har under hela året under landshövding Neeme Suur's ledning arbetat med att få till stånd ett samförståndsavtal om



Estlands president Toomas Hendrik Ilves med maka deltog vid Olofsdagen. Här tillsammans med Ormsö kommuns nytillträdde kommundirektör Urmas Pau

Foto: Margareta Hammerman

estlandssvenska kyrkoföremål. Syftet har varit att kartlägga de estlandssvenska församlingarnas kyrkoföremål före andra världskriget för att bevara och kunna visa dem och om möjligt återställa äganderätten. Nu lyckades man inte bli färdig med ett avtal före Olofsdagen. Parterna skrev i stället efter gudstjänsten i Ormsö kyrka under en deklaration att under 2010 fortsätta med arbetet. Deklarationen undertecknades högtidligen av Estlands kulturminister Laine Jänes, Estlands ärkebiskop Andres Pöder, ordförande i Kulturrådet för den svenska minoriteten i Estland Uile Kärk-Remes, ordförande i Svenska Odlingens Vänner Lars Rönning och Ormsö kommundirektör Urmas Pau.

Ormse välg

Efter gudstjänsten serverades traditionsenligt Orme välg (soppa). Serveringen kunde i år inte ske på kyrkbacken som vanligt utan fick förläggas till Folkets hus på grund av risk för regn, vilket visade sig vara mycket bra. Där fanns bord och sittmöjligheter, och där kunde president, kulturminister, biskopar, präster och menighet umgås med varandra, samtala och låta sig väl smaka av den goda soppan. Det var ett mycket lyckat arrangemang, som Ormsö Hembygdsförening hade ordnat.

Seminarier

Dagen efter Olofsdagen hölls i Folkets hus tre seminarier, som anknöt till de båda jubileerna. Seminarierna hölls på svenska och tolkades till estniska. De var alla mycket välbesökta av både nuvarande och gamla Ormsöbor samt tillresta svenskar och ester. Det var i det närmaste fullsatt i Folkets hus. Det var särskilt roligt, att en av de äldsta estlandssvenskarna på Ormsö, Oskar Berggren, kunde delta. Han har upplevt både tiden före världskriget, sovjetockupationen och självständighetstiden. Jag har naturligtvis svårt att vara helt objektiv i dessa glimtar från seminarierna, eftersom jag själv var engagerad i alla tre.

Det första seminariet ägnades åt Elisabeth Hedborgs och Allan Tammiks reportageresor till Ormsö 1988,

1989 och 1999. Det var meningen, att Elisabeth Hedborg skulle ha varit med, men hon fick förhinder. I stället fick Allan Tammik, som varit hennes fotograf under resorna och som själv har rötter i Estland, berätta och visa avsnitt ur de tre TV-reportage som sändes. Elisabeth Hedborg, som var Sveriges Televisions korrespondent i Moskva, kom första gången i kontakt med estlandssvenskarna, när hon var med vid återinvigningen av Nuckö kyrka 1988 och träffade Maria Murman. Hon beslöt på stående fot att göra en reportageresa till Ormsö för att träffa övriga kvarvarande estlandssvenskar.

Allan Tammik berättade om de svårigheter han och Elisabeth hade att 1988 få komma till Ormsö, som ju fortfarande var ett militärt skyddsområde inom Sovjetunionen. Det fanns inte några övernattningsmöjligheter. Men med hjälp av estniska kollegor lyckades de få tillstånd – de förstär efteråt inte hur och varför. Så kunde de göra sina reportage om de kvarvarande estlandssvenskarnas livsöden, Maria Murman, Johan Nyberg, Oskar Friberg och Oskar Berggren. Gripande avsnitt ur dessa reportage visades.

Johan Nybergs son Sven, som kommit till Sverige 1944, såg reportaget om sin far och tog kontakt med Sveriges Television. Sen förde Elisabeth samman Johan och Sven, Johan fick komma till Sverige och hälsa på Svens familj. Av tacksamhet över att ha fått återse sin far grundade Sven Nyberg Ormsö Kyrkofond hösten 1989, som sen hjälpte till med att finansiera restaureringen av Ormsö kyrka, framför allt inre utrustning såsom predikstol, kyrkklocka etc.

Det var glädjande att Oskar Berggren kunde vara med vid seminariet och återse reportaget om sitt arbete som fyrvaktare i Norrby. Det var också gripande att återse och höra Maria Murman berätta om sitt liv, spela på sin cittra och sjunga sina välkända sånger.

Hans Pöhl

Det andra seminariet ägnades åt boken om Hans Pöhl. Jag förde ett samtal med några av författarna, samtidigt som vi visade ett bildspel om Pöhls liv och gär-

ning. Margareta Hammerman berättade om hans bakgrund, släkt, utbildning och familj, framför allt hans studier i Sverige, Oxford, Cambridge och S:t Petersburg. Hon belyste hur hans kärlek till det svenska språket tidigt väcktes genom kontakter med klockaren och läraren på Nuckö Johan Nymann och genom resor till Dagö, Finland och Sverige, där han deltog i kurser vid Nääs slöjdseminarium, Uppsala universitet och Jämtlands folkhögskola.

Uile Kärk-Remes berättade om Pöhls pedagogiska verksamhet och hans arbete som lärare vid Revals handelsskola och handelsgymnasium. Han skrev en lärobok i engelska, som användes även efter hans död, och gav ut ett engelsk-estniskt lexikon. Han tog också initiativet till att bilda en facklig organisation för lärare, Svenska Lärarförbundet, som framför allt ordnade fortbildning för de svenska lärarna och skaffade läromedel från Finland och Sverige till de svenska skolorna i Estland.

Patrik Göransson redogjorde för Pöhls kyrkliga arbete. Han var föreståndare för det svenska sjömanshemmet i Reval från 1904 till sin död och klockare och ordförande i kyrkorådet i S:t Mikaelssvenska församling. Han vikarierade också som präst i församlingen, när det inte fanns någon ordinarie kyrkoherde. Hans största bedrift var kanske ändå, att han lyckades samla ihop tillräckligt med pengar för att bygga ett nytt stort och pampigt sjömanshem, som kunde invigas 1926.

Jag berättade om Pöhls kamp för svenskheten i Estland alltifrån lånebibliotek, nykterhetsförening, almanackan och bildandet av Svenska Odlingens Vänner (SOV) 1909. SOV tog sedan initiativet till att grunda ett tjugotal folkskolor, en folkhögskola i Birkas och ett svenskspråkigt gymnasium i Hapsal. Även om Pöhl inte var ensam i detta arbete, var han ändå i de flesta fall initiativtagare, inspiratör och den stora ledaren.

Ett kapitel i boken handlar om Pöhls politiska verksamhet. Det är skrivet av Mart Kuldkepp, som tyvärr inte kunde vara med vid seminariet. Pöhl spelade en viktig politisk roll i Estland från 1917 till

sin död. Han bildade det politiska partiet Svenska Folkförbundet, som kämpade för svenskarnas rätt att få använda sitt språk i skolor, kyrkor och kommunala förvaltningar. Han tog också initiativet till att ge ut Kustbon. Pöhl var svensk folkminister i den första estniska regeringen och riksdagsman under större delen av 1920-talet. Han var med och utformade den första estniska grundlagen 1920, som garanterade kulturautonomi för de nationella minoriteterna, och en särskild kulturautonomilag 1925. Pöhl var allmänt respekterad som politiker och lyckades påverka utvecklingen.

Vi vill i boken ge en allsidig bild av Hans Pöhls liv och gärning. Vi har kallat boken "Hans Pöhl – estlandssvenskarnas hövding" och vill därmed framhålla den viktiga roll som Pöhl spelade som ledare för estlandssvenskarna. Boken kommer att finnas tillgänglig från årsskiftet och kan beställas från SOV eller Kulturrådet.

Restaureringen av Ormsö kyrka och Baltic Star-resan

Vid det tredje seminariet berättade Ants Rajando och Ants Varblane om bakgrunden till restaureringen av Ormsö kyrka och de många svårigheter som måste övervinnas i kontakterna med de

sovjetiska myndigheterna och Riksantikvarieämbetet. Motiveringen för att restaurera en kyrka fick förklaras med behovet att få en större samlingslokal på Ormsö. De vittnade också om det stora engagemang, som Samfundet för Estlandssvensk Kultur, SOV, Ormsö Kyrkofond och lokalbefolkningen visade för projektet.

I den andra delen av seminariet berättade Bo Stenholm och Ants Varblane om Baltic Star-resan. Bo var med på resan och kunde berätta och visa bilder hur man ombord upplevde resan och ankomsten till Saxby. Ants hade ansvaret för kontakterna med myndigheterna och kunde initierat berätta om de olika problemen, till exempel att få ut färskvatten till Baltic Star. Två personer ur den yngre generationen, Monica Ahlström och Karin Johansson, som inte var med på Baltic Star, berättade sina minnen om mottagandet i Saxby och återinvigningen av kyrkan och den stora folkfesten. Monica berättade också om de problem som uppstod, när hennes far Sven ville övernatta på sin egen gård i stället för att återvända till Baltic Star. Karin berättade om hur hon fann en vän i Ants dotter Triinu Varblane.

Avslutning

Sommarens jubileer på Ormsö var natur-

ligtvis i flera avseenden tillbakablickande och nostalgiska. För oss som var med 1990 gav de möjligheter att återuppleva det som vi kände och tänkte då. Det blev många glada återseenden och gripande upplevelser. Vi kände nog alla en tacksamhet över den utveckling som skett i Estland och på Ormsö sedan 1990.

Jubileerna gav emellertid också ett hopp för framtiden åtminstone i tre avseenden:

– Det var glädjande att se att man på Ormsö försöker bevara gamla estlandssvenska traditioner, till exempel folkdräkter, sånger på estlandssvenska dialekter och spel på talharpa.

– I de olika arrangemangen – även seminarierna – deltog många yngre nuvarande Ormsöbor och tillresta, som ville veta mer om Hans Pöhl och om vad som hände för 20 år sedan. Vid seminarierna blev det många frågor och en livlig diskussion.

– Presidentens, kulturministerns och ärkebiskopens deltagande vittnar om ett officiellt estniskt engagemang och intresse för estlandssvenskarna. Det bådär gott för framtiden.

Sven Salin

Svenskdagen 2010

Vikingaspel från Sverige Foto: Ingegerd Lindström



I samband med Olofsdagarna höll Kulturrådet traditionsenligt sin kulturdag Svenskdag, nu på Ormsö, den 31.07. Som vanligt fanns Kulturrådet även på plats med ett bokbord, liksom Rickul/Nuckö Hembygdsförening,

Ormsö Hembygdsförening/VKÜ, Svenska S:t Mikaelsskyrkan, SOV Estland och SOV Sverige, Nargöföreningen och några försäljare av stickat och broderat. Aiboland museums "torsdagstanter" hade även ett bok- och handarbetsbord.

Det bjöds också på sång och musik av Ormsö folkdanslag och tagelharpsmusiker, Nuckös folkdanslag och sångare, av Raul Targamaa och en svensk teatergrupp, Teatergruppen Sigurd Fafnisbane, bjöd på ett vikingaspel.

Aibolands museum fanns också där med bland annat en utställning om Post-Hans.

Kulturrådet och Rickul/Nuckö Hembygdsförening visade också upp utställningar i skolan. Kulturrådet stod även för "lekamlig spis" under Olofsdagarna genom att få en mobil matservering till Ormsö som under Olofsdagarna erbjöd oss traditionella, nystekta strömmingsflundror.

Juubelisuvi 2010 Vormsi

Vormsi 2010 aasta suve iseloomustasid eelkõige kahe juubeli tähistamine. Meenutasime, et on möödunud 20 aastat Vormsi kiriku taasõnnistamisest 1990. aastal, ja Baltic Star tegi oma meeldejäáva reisi. Meenutasime ka 80 aasta möödumist eestirootslaste suure juhi ja suurima eestkõneleja Hans Pöhli surmast. Need mõlemad sündmused jätsid oma jälje Olavipäeva tähistamisele ning sellega seoses peetud seminaridele ja teistele üritustele.



Selles artiklis toon mõned isiklikud muljed mälestushetkest Hans Pöhli haual Vormsi surnuaial, keskõisest jumalateenistusest ja juubelijumalateenistusest Vormsi kirikus. Püüan edastada ka mõningaid kilde Hans Pöhli pühendatud seminaridest, Baltic Stari-reisist ja Rootsi televisiooni reportaažist Vormsilt. Neist sündmustest on juba üht-teist kirjutatud Kustbonis ja Ormsö-bladetis. Neile, kes neid ajakirju loevad, on siin kindlasti üht-teist tuttavat.

Sel suvel toimus Vormsil ka teisi sündmusi, näiteks külalalutuskäik Saxbys ja arutelu tuulepargi asjus. Lisaks tähistasid juubeleid kohalik Vormsi kodukandiühing ja kodukanditalu. Ka Rootsi päeva peeti tänavu Vormsil. Neid üritusi siiski selles artiklis ei puudutaks.

Hans Pöhli pühendatud mälestushekk

Olavipäeva eelõhtul, kui hakkas hämar-duma, kogunes umbes kolmkümmend inimest Hans Pöhli hauale Vormsi kirikaia. Pöhli juured on tegelikult Noarootsis ja ta tegutses suurema osa ajast Tallinnas, kuid ta oli abielus vormsilanna Lydia Lindströmiga, Vormsi kel-lamehe Johan Lindströmi tütreaga. Perel oli Vormsis Hulloos suvemaja, kus nad

Küünaldega ääristatud tee surnuaeda
Foto: Margareta Hammerman

tavaliselt veetsid oma suved. Ta ise oli soovinud saada maetud "rootsi mulda". Matusetseremoonia toimus Tallinna Rootsi-Mihkli kirikus 26. jaanuaril 1930 valitsuse- ja riigikogu liikmete ning eesti, rootsi ja rahvusvaheliste organisatsioonide esindajate juuresolekul. Seejärel toodi kirst suurte auavalduste saatel Vormsi kirikaeda, kus see peaaegu kogu Vormsi rahva juuresolekul mulda sängi-tati. See andis tunnistust kui oluline ja armastatud oli olnud Hans Pöhl.

Hans Pöhl mälestuse austuseks kogunesime niisiis tema 80. surma-aastapäeval väikeseks palvuseks tema hauale. Rootsi-Mihkli kiriku õpetaja Patrik Göransson pidas jutluse ja väljendas kõigi meie tänulikkust Pöhli panuse eest rootslusesse Eestis. Asetasime tema hauale pärja ja lugesime luuletuse, mille Tomas Gärdestrom kirjutas pärast Pöhli surma 1930. Üks luuletuse salmide-st kõlab:

*Låt hans gärning bli den stjärna,
som oss manar dag och natt.
Att vi må vår svenskhet värna,
att den är vår högsta skatt.*

(Saagu tema tegudest see täht, mis ma-nitseb meid päeval ja ööl. Et me peame

oma rootslust kaitsma, et see on meie suurim aare.)

Mälestustseremoonia lõppes ühiselt „Modersmålets sång“ (Emakeele laulu) laulmisega, millest on saanud eestiroo-
tslaste hümn.

Pärast mälestushetke Hans Pöhli haual peeti Patrik Göranssoni eestvõttel Vormsi kirikus keskõine jumalateenis-tus. Kirik oli rahvast tulvil, kõik tuled olid süüdatud ning nagu tavaliselt oli pinev meeleolu. Kõige liigutavam oli siiski lõpp kui väljusime küünlad käes kirikust suveöösse ja mööda küünaldega ääristatud rada surnuaeda. Laulsime koos "Härlig är jorden" – kõik kolm salmi mitu korda läbi – enne kui kõik surnuaiale jõudsid. Seal pidas Patrik Göransson lühikese palvuse, ja seejärel asetaskime haudadele küünlad. Mul oli võimalus veel kord austada oma isa ja vanaisa küünlaga tänuks nende elatud elu eest. Seejärel kogunes osa meist, teiste hulgas piiskop Henrik Svenungs-son, Maria Murmani hauale, mis kiiresti küünaldega täitus. Tagasiteel oli liigutav näha kõiki nii paljusid väikesi küünla-leeke üle kogu kirikaia.



Tänapalve esivanemate mälestuseks, kes on leinud viimse puhkepaiga surnuaial.

Foto: Margareta Hammerman

Vormsi kiriku taaspühitsemise 20. aastapäev

Teine sellesuvine juubel oli seotud 20 aasta möödumisega Vormsi kiriku taaspühitsemisest 1990. Pärast põhjalikku restaureerimist, mida paljud aktiivselt toetasid, muuhulgas Eestirootslaste Kultuuri Selts (ERKS), Vormsi Kirikufond ja Svenska Odlingens Vänner, taasõnnistati kirik Olavipäeval 29. juulil 1990 pärast enam kui 50 aastat lagunemist ja alandust. Kiriku õnnistas Eesti tollane peapiiskop Kuno Pajula, jutlustas piiskop Henrik Svenungsson ja jumalateenistusel assisteerisid lugemise ja palvetega suur hulk kirikuõpetajaid. Kirik oli kuni viimase kohani täis ja väljas kirikumäel kuulas hulk inimesi teenistust valjuhääldist.

Sellesuvine jumalateenistus järgis sama rituaali kui sisseõnnistamine, lauldi samu laule nii rootsi kui eesti keeles ning tekste ja palveid loeti nii rootsi, eesti kui soome keeles. Henrik

Svenungsson pidas jutluse rootsi keeles nagu 1990. aastal. Tema jutluse eestikeelne tekst oli trükitud. Ta meenutas oma jutluses milline sümbolne tähendus sel oli, et Vormsi kirik taasõnnistati Issanda kuulutamispühäl pärast enam kui 50 aastat lagunemist ja alandust Nõukogude ajal. Ilmalik võim ja impeeriumid võivad pidada end võitmatuks, kuid lõpuks varisevad kokku. Kristuse kirik püsib. Vormsi kiriku taaspühitsemine on suurepärane näide sellest.

Svenungsson rääkis oma jutluses ka oma paljudest kohtumistest Maria Murmaniga, kellega ta esimest korda kohtus 1990 ja sellest, mida Maria talle tähendanud oli. Naisest oli saanud talle isiklik sõber ja näide selle kohta, kuidas inimene suudab välised raskused ületada ning säilitada oma usu jumalasse ja optimismi. Maria leidis lohutust laulus ja oma tsitras. Svenungsson rääkis liigutavalt kuidas ta külmal 2004. aasta veebruaripäeval saatis Maria just Vormsi kirikus viimsele teekonnale.

Muusikalised vahepalad

Kas uut ja väga hästi vastu võetud vahepala tänavusel teenistusel olid muusikalised. Eesti kultuuriminister Laine Jänes näitas end väga hea koorijuhina. Tal oli kaasas kammerkoor Tartust, Tarmeko Kammerkoor, kes pakkus mitmehäälselt ja väga ilusat laulu. Kristina Rajando juhitud Vormsi kirikukoor esitas koos hiiu kandle mängijatega mitu vormsi ja riguldi murdes rahvalaulu. Väga kõrgelt hinnati seda, et Vormsil peetakse au sees vanu traditsioone nagu rahvariided ja hiiu kannel. Pealegi oli koor õppinud vanu Vormsi ja Riguldi rahvalaule ning suutis neid murdes esitada.

Presidendi külaskäik

Juubelipidustused said loomulikult erilise tähenduse ja suure tähelepanu Eesti meedias, kuna osales ka Eesti president oma abikaasa ja saatjaskonnaga. Nüüd on kõik Eesti presidendid osalenud Olavipäeva tähistamisel – Lennart Meri koguni kolmel korral. Nagu eelpool nimetatud, osales ka Eesti kultuuriminister Laine Jänes. Seevastu Rootsi ametlik esindatus oli nõrk, vaatamata sellele, et kutsed olid saadetud nii väliskultuuriministri- kui ka kultuuriministeeriumile. Esindatud oli Rootsi saatkond Tallinnas, kohal oli Anna Valve, kes kahjuks sügisel saatkonnast lahkub.

Deklaratsioon eestirootslaste kirikuvaradest

Kui eestirootslased Eestist lahkusid ja võim läks Nõukogude Liidule, tassiti laiali eestirootslaste kirikuvarad. Osa neist sattus Rootsi, osa muuseumitesse ja osa võib-olla ka eraomandusse. Maavanem Neeme Suure juhtimisel on töögrupp aasta jooksul tegutsenud selle nimel, et saavutada eestirootsi kirikuvarade suhtes vastastikuse üksmeele leping. Eesmärk on olnud kaardistada eestirootsi kogudustele enne Teist maailmasõda kuulunud varad, et neid säilitada ja näidata ning võimalusel taastada omandiõigus. Enne Olavipäeva lepingut vlamis ei jõutud. Selle asemel kirjutasi osapooled pärast jumalateenistust Vormsi kirikus alla deklaratsioonile 2010 aasta jooksul tööga jätkata. Deklaratsiooni allkirjastasid pidulikult Eesti kultuuriminister

Laine Jänes, Eesti peapiiskop Andres Pöder, Rootsi vähemusrahvuse kultuurinõukogu esimees Uile Kärk-Remes, Svenska Odlingens Vänneri esimees Lars Rönnberg ja Vormsi vallavanem Urmas Pau.

Ormse välg

Pärast jumalateenistust pakuti traditsiooniliselt Ormse välg (supp). Suppi ei pakutud vihmaohu tõttu kirikumäel, nagu tavaliselt, vaid seda tehti rahvamajas, mis osutus õiges otsuseks. Seal oli laud ja istumisvõimalusi ning seal sai president, kultuuriminister, piiskopid, kirikuõpetajad ja rahvas üksteisega suhelda, juttu puhuda ning lasta supil hea maitsta. See Vormsi Kodukandiühingu (Ormsö Hembygdsförening) korraldatud üritus oli väga õnnestunud.

Seminarid

Olavipäevale järgnenud päeval peeti rahvamajas kolm seminari, mis olid seotud mõlema juubeliga. Seminarid peeti rootsi keeles ja tõlgiti eesti keelde. Külatajaid oli rohkesti, nii endisi kui praegusi vormsilasi, samuti kohale saabunud rootslasi ja eestlasi. Rahvamaja oli peaaegu puupüsti täis. Eriti tore oli, et osaleda sai üks vanimaid eestirootslasi Vormsil Oskar Berggren. Tema on kogenud nii maailmasõja eelset, nõukogude okupatsiooni kui iseseisvusaega. Loomulikult on mul raske seminaridest rääkides päris objektiivne olla, sest olin kõigi kolme korraldamisega seotud.

Esimene seminar oli pühendatud Elisabeth Hedborgi ja Allan Tammiku reportaažireisidele Vormsisse 1988, 1989 ja 1999. Osalema pidi ka Elisabeth Hedborg, kuid tal tulid ette takistused. Selle asemel pidi rääkima ja näitama katkendeid kolmest telereportaažist Allan Tammik, kes oli nende reise ajal olnud Hedborgi fotograaf ja kelle juured on samuti Eestis. Elisabeth Hedborg, kes oli Rootsi televisiooni korrespondent Moskvas, puutus esimest korda eestirootslastega kokku Noarootsi kiriku taaspühitsemisel 1988 ja kohtus Maria Murmaniga. Ta otsustas käigupealt võtta ette reis Vormsisse, et kohtuda teiste elusolevate eestirootslastega.

Allan Tammik rääkis raskustest, mis

tal ja Elisabethil 1988. aastal Vormsisse pääsemiseks oli. Vormsi oli tol ajal ju endiselt Nõukogude Liidu piiritoon. Majutuskohi polnud. Kuid eesti kolleegide abiga õnnestus neil saada luba – tagantjärele ei saanud nad ise ka aru kuidas ja miks. Nii said nad teha reportaaži elusolevate eestirootslaste Maria Murmani, Johan Nybergi, Oskar Fribergi ja Oskar Berggreni saatusest. Nendest reportaažidest näidati liigutavaid katkendeid.

Johan Nybergi poeg Sven, kes oli 1944 Rootsi läinud, nägi reportaaži oma isast ja võttis kontakti Rootsi televisiooniga. Seejärel viis Elisabeth Johani ja Sveni kokku, Johan sai võimaluse sõita Rootsi külla Sveni perele. Tänuks võimaluse eest taaskohtuda oma isaga asutas Sven Nyberg 1989. aasta sügisel Vormsi kirikufondi. Fond aitas rahastada Vormsi kiriku restaureerimist, eelkõige sisutusega nagu kantsel, kirikukell jms.

Oli rõõmustav, et Oskar Berggren sai seminaril osaleda ja taas näha reportaaži oma tööst Norrby majakavahina. Samuti oli liigutav taas näha ja kuulda Maria Murmani rääkimas oma elust, mängimas tsitral ja laumas oma tuntud laule.

Hans Pöhl

Teine seminar oli pühendatud Hans Pöhlist rääkivale raamatule. Mina juhatastin vestlust mõne raamatu autoriga, samal ajal näidati slaidiprogrammi Pöhli elust ja tegevusest. Margareta Hammerman rääkis tema taustast, suguvõsast, haridusest ja perest, eelkõige tema õpingutest Rootsis, Oxfordis, Cambridges ja Peterburis. Hammerman selgitas kuidas Pöhliis tärkas juba varakult armastus rootsi keele vastu läbi kontaktide Noarootsi kellamehe ja õpetaja Johan Nymanniga ning reise kaudu Hiiumaale, Soome ja Rootsi, kusta osales Nääsi käsitööseminari, Uppsala ülikooli ja Jämtlandi rahvapärimuse kursustel.

Uile Kärk-Remes rääkis Pöhli pedagoogilisest tegevusest ja tema tööst õpetajana Tallinna kaubanduskoolis ja kaubandusgümnaasiumis. Pöhl kirjutas inglise keele õpikuid, mida kasutati isegi pärast tema surma, ning andis välja inglise-eesti leksikoni. Tema initsiatiivil

asutati õpetajate kutseühing, Rootsi õpetajate ühing (Svenska Lärarförbundet), mis koraldas eelkõige täiendõpet rootsi õpetajatele ning hankis Eesti rootsikeelsele koolidele õppevahendeid Soomest ja Rootsist.

Patrik Göransson kirjeldas Pöhli kiriklikku tegevust. Ta oli 1904. aastast kuni surmani Tallinna rootsi meremeeste kodu eestseisja ning Rootsi-Mihkli koguduse kellamees ja kirikunõukogu esimees. Kirikuõpetaja puudumisel asendas ta teda koguduse hingekarjasena. Pöhli suurim panus oli ilmselt siiski see, et tal õnnestus koguda piisavalt palju raha, et ehitada suur ja uhke meremeeste kodu, mis avati 1926.

Mina rääkisin Pöhli võitlusest eestirootsluse eest Eestis alates laenuraamatukogu ja karskusühingu asutamisest, kalendri väljaandmisest kuni organisatsiooni Svenska Odlingens Vänner (SOV) (Rootsi Harimise Söbrad) asutamiseni 1909. SOV initsiatiivil asutati seejärel paarkümmend rahvakooli, Pürksis rahvapärimuskool ja Haapsalus rootsikeelne gümnaasium. Kuigi Pöhl ei teinud seda kõike üksi, oli ta siiski enamikel juhtudel initsiaator, innustaja ja suur juht.

Üks peatükk raamatus on Pöhli poliitilisest tegevusest. Selle kirjutas Mart Kuldkepp, kes kahjuks ei saanud seminaril osaleda. Pöhl mängis 1917. aastast kuni oma surmani olulist rolli Eesti poliitikas. Ta asutas poliitilise partei Rootsi Rahvaliid (Svenska Folkförbundet), mis võitles rootslaste õiguse eest kasutada oma keelt koolis, kirkus ja kohalikus omavalitsuses. Tema initsiatiivil hakati välja andma Kustboni. Pöhl oli esimeses Eesti valitsuses rootsi rahvusminister ja suurema osa 1920. aastatest parlamendi liige. Ta osales esimese Eesti põhiseaduse loomisel 1920, mis garanteeris rahvusvahemustele kultuuriautonomia, ja ka eraldi kultuuriautonomia seaduse loomisel 1925. Pöhl oli poliitikuna üldsuse poolt austatud ja tal õnnestus arenguid mõjutada.

Tahame anda raamatus Hans Pöhli elust ja tegevusest mitmekülgse pildi. Raamatu pealkirjaks oleme pannud "Hans Pöhl – eestirootslaste pealik" ja tahame sellega rõhutada seda olulist rolli, mida Pöhl mängis eestirootslaste

juhina. Raamat ilmub aastavahetuseks ning seda saab tellida SOVst või Kultuurinõukogust.

Vormsi kiriku restaureerimine ja Baltic Stari reis

Kolmandal seminaril rääkisid Ants Rajando ja Ants Varblane Vormsi kiriku restaureerimise tagamaadest ning nendest paljudest raskustest, mis tuli ületada kontaktides nõukogude võimuorganite ja Muinsuskaitseametiga. Kiriku restaureerimist tuli selgitada vajadusega suurema kokkusaamiskoha järele Vormsis. Nad tunnistasid ka aktiivset huvi, mida näitasid projekti vastu üles Eestirootslaste Kultuuri Ühing, SOV, Vormsi kirikufond ja kohalik elanikkond.

Seminari teises osas rääkisid Bo Stenholm ja Ants Varblane Baltic Stari reisist. Bo osales sellel reisel ning teadis rääkida ja pilte näidata, kuidas kogeti laeva pardal reisi ja saabumist

Saxbyse. Ants vastutas kontaktide eest võimuorganitega ja oskas rääkida neist probleemidest, mis ette tulid, näiteks sellest kuidas viia Baltic Stari pardale värsket vett. Kaks noorema põlvkonna esindajat, Monica Ahlström ja Karin Johansson, kes ise Baltic Stari peale ei olnud, rääkisid oma mälestusi vastuvõttust Saxbys, kiriku taaspühitsemisest ja suurest rahvapeost. Monica jutustas ka ette tulnud probleemidest, kui tema isa Sven soovis Baltic Starile tagasimineku asemel ööbida oma talus. Karin rääkis kuidas ta sai endale uue sõbra, Antsu tütre Triinu Varblase.

Lõpetamine

Suvised juubelid Vormsil olid loomulikult igas mõttes tagasivaatavad ja nostalgilised. Eile, kes me 1990. aastal osalesime andsid need võimaluse taas kogeda seda, mida tundsiime ja mõtlesime siis. Oli palju rõõmsaid kohtumisi

ja liigutavaid elamusi. Me kõik tundsiime tänutunnet selle arengu eest, mis on toimunud 1990. aastast aates Eestis ja Vormsis.

Juubelid andsid siiski ka lootust tulevikuks, seda vähemalt kolmes osas:

- Oli rõõmustav näha, et Vormsis püütakse säilitada vanu eestirootsi traditsioone, nagu rahvariideid, eestirootsi murretes laulud ja hiiu kandle mängimine.
- Paljudel üritustel - ka seminaridel - osales palju nooremaid tänaseid vormsilasi ja külalisi, kes tahtsid rohkem teada saada Hans Põhlist ja sellest, mis toimus 20 aastat tagasi.
- Seminaridel esitati palju küsimusi ja tekkis elav arutelu.
- Presidendi, kultuuriministri ja peapiiskopi osalemine andis tunnistust Eesti ametlikust huvist eestirootslaste vastu. See töötab kõike head tulevikuks.

Sven Salin

Kogunemine raamatuleti ääres Rootsi päeval
Foto: Ingegerd Lindström



Koos Olavipäevaga pidas kultuurinõukogu traditsiooniliselt oma kultuuripäeva Rootsi päeva, sedapuhku siis Vormsil 31. juulil. Nagu tavaliselt oli kultuurinõukogu kohal oma raamatuletiga, nagu ka Riguldi/Noarootsi kodukandiühing, Vormsi kodukandiühing/Ormsö Hembygdsförening, Rootsi-Mihkli kirik, SOV Eesti ja SOV Rootsi, Naissaare ühing ning kudumite ja tikandite müüjad. Rannarootsi muuseumi "neljapäevanaised" oli väljas nii raamatu- kui käsitööletiga.

Kavas oli laulu ja muusikat Vormsi rahvatantsurühma ja hiiu kandle mängijate esituses, üles astusid ka Noarootsi tantsurühm ja lauljad, Raul Targamaa ja rootsi teatritrupp Sigurd Fafnisbane, kes pakkus vaatamiseks viikinginäitemängu.

Rannarootsi muuseum oli muuhulgas kaasa toonud näituse Posti-Hansust.

Kultuurinõukogu ja Riguldi/Noarootsi kodukandiühing olid koolimajas välja pannud näitused. Kultuurinõukogu vastutas Olavipäeval ka "kehakin- nituse" eest, korraldades Vormsil mobiilse toitlustuse, mis Olavipäeval pakkus meile traditsioonilist, värskelt praetud räimefileed.

Estlands President på Olofsdagen på Ormsö den 29 juli 2010

Kära ormsöbor!

Ärade biskopar!

Återinvigningen av S:t Olofs kyrka på Ormsö för 20 år sedan var som en symbol för återställandet av öns kulturarv och traditioner. Nästan hela Ormsös estlandssvenska befolkning, cirka 2 000 människor, flydde från ön när den sovjetiska ockupationen åter närmade sig. När de flydde tog de med sig sitt flerhundraåriga kulturarv och sina unika traditioner. En av Estlands folkgruppers historia avbröts.

Jag vill här tacka alla som deltog i återställandet av kyrkan och de har genom det bevarat Ormsös unika arv. Jag vill naturligtvis också tacka alla arrang-

örer av Olofsdagen. Det är ett viktigt arbete för Ormsö och hela Estland.

Firandet av Olofsdagen har blivit en gemensam festdag för hela Ormsös befolkning, både för dem som var tvungna att fly från ön inför främmande makt, och för de ormsöbor som lever här idag. Detta påminner oss om att man kan förändra ön till ett bättre ställe att leva på genom att hela samhällets samarbete. Att samarbeta med varandra i god anda och hålla ihop i för ön viktiga saker är viktigt för öns utveckling.

Jag är glad att det idag undertecknades en deklaration på Ormsö, som

har till syfte att finna och återlämna de estlandssvenska församlingarnas kyrkoföremål till hemförsamlingarna. De är vår historia och hemma är de bäst bevarade och värderade.

Ormsö är ett underbart ställe och gemensamt kan vi utföra mycket. Jag önskar er för detta goda tankar och entusiasm.

Tack!

Vabariigi President Olavipäeval Vormsil 29.07.2010.a

Head Vormsi inimesed

Austet piiskopid

Vormsi püha Olavi kiriku taaspühitsemine 20. aastat tagasi oli saare kultuurisidemete ja traditsioonide taastamise sümboliks. Pea kogu Vormsi saare rannarootsi elanikkond, umbes 2000 inimest, põgenes saarelt nõukogude okupatsiooni taaslähenedes. Lahkus koos mitmesaja-aastase kultuuripärandi ja ainulaadsete tavadega. Katkes ühe Eesti rahvakillu ajalugu.

Tahan siin tänada kõiki, kes kiriku taastamisel osalesid ning seeläbi Vormsi omanäolist pärandit hoiavad. Ning muidugi kõiki Olavipäeva korraldajaid. See on tänuväärne ja vajalik töö Vormsile ning kogu Eestile.

Olavipäeva tähistamisest on saanud kogu Vormsi kogukonna, nii nende, kes saarelt olid sunnitud võõra võimu eest põgenema, kui ka täna siin elavate vormsilaste ühine tähtpäev. See tuletab meile meelde, et saart saab paremaks elupaigaks muuta vaid kogukonna koostöös. Üksteisega arvestamine ning saarele olulistes asjades kokkuhoidmine, kogukonna hea vaimsus aitab saare arengule kaasa.

Mul on hea meel, et täna allkirjastati Vormsil ühiste kavatsuste deklaratsioon, mille eesmärgiks on üles leida ning tagastada kodukogudusele eesti-rootsi koguduste kirikuvarad. See on meie

ajalugu ning kodus on ta kõige paremini hoitud ja väärtustatud.

Vormsi on imeilus paik ja koos siin on võimalik väga palju korda saata. Soovin teile selleks häid mõtteid ja pealehakkamist.

Tänan!

Seklets största skattkammare

Denna artikel har vi fått från Lääne Elu. Den var publicerad där den 19 augusti 2010.

Redaktionen på Lääne Elu hörde för två veckor sedan att det skvallrades om ett skattfynd. Aibolands museums direktör Ülo Kalm bekräftade saken: en äldre dam från Nord-Läänemaa skänkte alla sina gamla värdefulla föremål, som hade samlats i hennes gård, till museet, museiarbetarna måste bara komma och föra bort dem. Men när man kom på plats blev man varse att en så stor samling av estlandssvenska vardagsföremål har man tidigare inte vetat om.

Museiarbetarna åkte med en liten lastbil och en personbil till sin tredje och sista "handelsresa", där jag som journalist kunde följa med.

Vi kom till gårdsplanen, där den 86-åriga värdinnan Elsa tillsammans med en yngre hjälpare från grannbyn redan väntar på oss.

"Oo, havet är så nära", berömmar fotografen Arvo.

Forskaren i estlandssvensk historia, Jutta Holst, som har arbetat en lång tid på Estlands Friluftsmuseum håller med: "Ja, här är det mycket bra att simma och det är vackert. Här finns unika fossiler, som liknar stjärnor."

Elsa viftar med handen: "Jag har inte varit och simmat. Från den tiden då ryssarna kom, fick man glömma att simma."

"Det är inte mera mitt hav, om man inte kan gå till havet," förklarar hon. "Man kunde inte alls gå till havet. Långt senare gjordes ett ställe, där man kunde gå över gränsremsan, för att kunna gå och simma."



Elsa Arjak har donerat ett stort antal gamla föremål till Aibolands museum. Här tillsammans med museets chef Ülo Kalm.

Foto: Jorma Friberg

Flera hundra år på samma ställe

Museets forskare sätter gruvarbetarlampor på pannan och klättrar från husets nyare ända till den mörka vinden, där deras skattkammare väntar på dem.

Vi stannar med Jutta Holst på gårdsplanen och försöker prata med Elsa. "Hon är inte så pratsam, för hon tycker att vad vet hon," varnar Holst, som flera gånger har träffat äldre estlandssvenskar, bland annat vårt intervjuoffer.

Jag frågar om kan vi prata lite för tidningen och sätter på diktafonen.

"Jag pratar på vippalsvenska," fnissar den gamla damen.

Hur gammalt är huset egentligen? Troligtvis över hundra år? Ett par hundra?

"Jag vet inte, jag var ju inte här

då. Jag minns när den ändan byggdes. Det var mina morbröder som byggde," berättar Elsa.

Men hon håller med, att den äldsta delen är från hennes morfars tid.

Elsa själv har också bott i huset i nästan hela sitt liv. Under sin barndom, ungdom och också senare. Först när hon blev äldre, och hälsan inte lät henne bo ensam, måste hon flytta till Hapsal och nu använder hon sitt hem som sommarstuga.

"Några år gick jag till sjöss som fiskare, men vad är det med det ... i vår by är en kvinna fiskare i hela sitt liv! Men jag har inte haft inomhusjobb. I kolchosen arbetade jag på åkern," berättar Elsa.

Före kriget var gården stor. Om i Rickul en gård på 60 hektar redan räknades som stor, så var den här gården på

100 hektar. ”Jag kan inte säga, att livet var bra. En stor gård, det betydde, att man fick jobba mycket,” minns Elsa.

På 1930-talet bodde mycket folk på gården, även hennes morbröder. En del av släktingarna var på öarna, det vill säga Rågöarna.

Juta Holst har sett ett vackert gammalt foto i huset, där flera flickor sitter i en båt. ”Vi hade en flat båt, som vi använde när vi skulle fånga flundror. En gång kom en större båt hit. Flickorna sade, skall vi gå ombord? Nej, jag var inte med, jag var ung då, vem skulle ha tagit mig med. Det kunde vara mellan 1930–1940,” minns värdinnan.

Vackra barndomsminnen har Elsa från 1936, då den svenskspråkiga skolan blev färdig. ”De spelade ett svenskt bröllop. Alla här hade så roligt i spelet, mor och moster och... moster spelade bruden.”

Vi frågar om hur hon har det nu med svenskan. ”Estniskan är mer rotad nu än svenskan, det finns ju inga svenskar kvar här. Som barn gick jag i svensk skola. Ett och ett halvt år gick jag i en annan skola, sedan blev vårt skolhus färdigt,” berättar Elsa.

Skolans sorgliga öde

I början var det över 20 barn i byskolan, sen blev det färre. Bara svenska barn, estniska barn togs inte emot.

Skolans vidare öde är sorgligt. ”Vår lärare deporterades ju 1940. Under den tyska tiden var hennes syster lärare här, då fanns skolan ännu en tid, men hon flydde också till Sverige,” förklarar Elsa.

I början av den ryska tiden kom rysk gränsvakt några år till det gamla skolhuset. Men snart byggdes en ny stor militärförläggning i Vippal, bland annat av övergivna hus som hämtades från Rickul, och gränsvakterna flyttade dit.

Till skolhuset flyttades kolchosens får och kalvar. ”Då arbetade jag redan på kolchosen, jag gick dit för att rensa ut gödseln. Det var så sorgligt att se all gödsel på golvet,” berättar hon.

Därför var det inte långt till det slutliga förfallet. ”Taket började förfalla,



Ungdomar spelade ett svensk bröllop vid invigningen av skolan i Vippal.

någon rev bort foderbrädorna.”

Nu finns bara platsen för huset kvar.

Inte allt från den gamla svenska byskolan är försvunnet.

Ülo Kalm klättrar ner från vinden, han har redan skickat ner stora rullar till första våningen. Han sliter upp en av dem, det är en svenskspråkig karta i starka färger, det känns som den skulle vara ett tjugotal år gammal. ”Titta, här står Stockholm 1900,” visar Kalm när kartan är gjord.

Elsa bekräftar att alla kartor är från den skolan. ”När skolan försvann, hämtade min mor dem därifrån. Hon ville inte, att några av sakerna skulle försvinna,” berättar hon.

Huset som skattkammare

På vinden hittades gamla läroböcker och böcker, både på estniska, ryska, svenska och tyska språket.

”Här har funnits en bra korgmakare, vi hittar runt 30 korgar.” Någon stor som ett badkar, om en sådan skulle vara full med potatis, skulle man inte orka flytta på den.

Snickarverktyg, smörkärnor. ”Inte kommer jag att göra smör.”

”Gissa, vad det här är för en låda?” frågar Ülo Kalm.

Tystnad.

”En bandlåda för en Maxim-kulspruta. Titta. Från det här hållet öppnar man och härifrån matar man in bandet.”

Jorma Friberg, som är mest intresserad av verktyg, vill inte alls komma ner från vinden. Till sist lyckas det med en kombination av smicker och hot.

”Snälla tant Elsa, ta mera plommon,” säger Ülo Kalm insmickrande till värdinnan. ”Vi hörde att du har ett till fint mörkrum här i huset. Kan vi titta in där?”

I början förstår Elsa inte riktigt vilket ”mörkrum” som man pratar om. Men när hon till sist förstår, blir hon som en smula förskräckt: ”Oh, det är ju ett skräprum, en riktig skräphög. Ni bryter benen där.”

”Oroa dig inte, vi klarar oss,” lugnar Kalm och Friberg henne.

”Inte kan jag förbjuda er,” säger Elsa och ger upp.

”Visst kan du det. Om du säger att man inte får gå in där, då går vi inte,” småler Ülo Kalm, själv redan vid dörrkarmen. Den gamla damen viftar med handen. ”Sjönk båten, låt seglen också gå.”

Männen har redan försvunnit in i husdjupet, men Elsa fortsätter att skoja. ”Vad gör man med zigenare! De är ju vita zigenare!” och börjar berätta en gammal historia, hur zigenare övernatade hos dem.

Det största skattfyndet

Den tredje färdan till den gamla gården blev den sista för museet. Enligt direktören för Aibolands museum Ülo Kalm ligger det riktiga arbetet egentligen framför dem. ”Det är en flerhundraårig



Det fanns många fina träsaker i Elsa Arjaks förråd och uthus. En ovärderlig skatt som nu kan sparas för eftervärlden på Aibolands museum. Nu skall alla föremål katalogiseras och så småningom blir det en eller flera utställningar.

Foto: Ingegerd Lindström

historia om en estlandssvensk gård,” sammanfattar han donationen med en mening.

Museet fick en värdefull samling till ett symboliskt pris. Den gamla estlandssvenska gården kommer att säljas, för den äldriga värdinnan bor själv i Hapsal.

När Elsa lovade museet, att de skulle få komma och ta allt de ville till museet, kunde man ändå inte ana att de skulle finna en så värdefull skatt.

”Ylletäcke med årtalet 1710, brudkista från år 1860, psalmböcker från 1819. De är verkliga relikier. Familjdokument. I vishuset hittade vi Elsas egna teckningar, där läraren hade skrivit på svenska ”bra”,” räknade Kalm upp. ”I fredags hittade vi i uppe i huset ett rum till som var fullt av värdefulla saker. Herre Gud!!”

Att välja ut och hämta sakerna är ett litet arbete. Men nu har museet framför



sig rengöring och bevarande.

Då undersöker man alla saker noggrant, beskriver och bokför. ”Lyckligtvis har Elsa lovat att komma och hjälpa oss i museet med sina minnen och kunskaper,” sade Kalm.

”Jag är övertygad om att man måste göra en egen utställning om dessa fynd, där det finns både föremål, bilder och böcker,” sade han..

”Det är en riktig skattkista. Jag tror inte att ett enda estniskt museum har

hittat nånting så stort på sista tiden,” trodde Kalm.

Tarmo Ōuema

Sajandi suurim aardekamber

Kaks nädalat tagasi jõudsid toimetusse kuulujutud aardeleiuist. Rannarootsi muuseumi direktor Ülo Kalm kinnitas: üks Põhja–Läänemaa vanaproua kinkis neile kogu vanavara, mis tema talumajja on kogunenud, olgu muuseumitöötajad ainult meheks ja viigu minema. Kohapeal aga selgus, et nii suurt vanade rannarootslaste igapäevasesemete kogu seni üldse ei teatagi.

Reede hommikul sõidavad muuseumitöötajad väikese veoauto ja sõiduautoga kolmandale ja viimasele „kaubareisile”, kuhu lubatakse ka ajakirjanikud kaasa, küll tingimusel, et me põneva talu asupaika ei reedaks. Seepärast on muudetud ka perenaise nimi.

Jõuame õue peale, kus 86aastane majaperenaine Ilse koos noorema abilisega naaberkülalt meid juba ootab.

„Oo, siin on meri nii lähedal,” kiidab fotograaf Arvo.

Pikka aega vabaõhumuuseumis töötanud eestirootsi ajaloo uurija Juta Holst nõustub: „Jaa, siin on väga hea ujumas käia ja ilus on. Siin on haruldasi kivistisi, tähekujulisi.”

Ilse lööb käega: „Mina pole käind. Sellest ajast, kui venelene sisse tuli, tuli ujumine ära unustada.”

„See ei ole enam minu meri, kui ei või mere äärde minna,” seletab ta. „Üldse ei lubatud mere äärde. Alles tükk maad hiljem tehti üks koht, kus võis üle piiririba minna, et saaks ujumas käia.”

Aastasadu samas kohas

Muuseumi teadurid kinnitavad endale kaevurilambid otsa ette ja ronivad maja uuest otsast pimedale pööningule, kus nende varakamber neid ootab.

Meie Juta Holstiga jääme alla ja püüame Ilsega juttu veeretada. „Ta ei ole väga jutukas, sest arvab, et mis tema ka teab,” hoiatab Holst, kes on eakate ran-



Käimas on vanade eestirootslaste esemete laadimine. Üks kultuuriväärtus on säilitatud tulevastele põlvetele.

Foto: Jorma Friberg

narootslaste, sealhulgas meie intervjuue-ritavaga korduvalt kohtunud.

Küsin, kas võib natuke lehe tarvis juttu puhuda, ja panen diktofoni käima.

„Räägin Vihterpalu rootsi keeles,” kõkutab vanaproua.

Kui vana see maja õigupoolest on? Vist üle saja aasta? Paarsada?

„Ma ise ei tea, mida siis ju ei olnud. Mäletan, kui seda otsa ehitati. Emapoolsed onud ehitasid,” räägib Ilse.

Aga ta jääb nõusse, et tema vanaisa eelsest ajast on pärit kõige vanem osa.

Ilse ise on selles majas samuti peaaegu terve elu elanud. Lapsepõlve ja nooruse ja hiljemgi. Alles vanast peast, kui tervis enam ei lubanud üksi elada, tuli Haapsallu kolida, ja nüüd käib kodus nagu suvemajas.

„Mõni aasta käisin kalurina merel, aga mis see... üks naine meie külalt on eluaegne kalur! Aga ega ma tubasel tööle ole olnud. Kolhoosi ajal tegin põllutööd,” räägib Ilse.

Enne sõda oli talu suur. Kui Riguldil loeti suureks juba 60hektarit talu, siis sellel oli 100 hektarit maad. „Ei saa öelda, et hea elu oli. Suur talu, see tähendas, et tuli palju tööd teha,” meenutab Ilse.

Talus elanud 1930ndail palju rahvast, ka ema vennad. Osa sugulasi olnud sararte peal, st Pakritel.

Juta Holst on näinud majas ilusat vanaaegset fotot, kus mitu tüdrukut paadis. „Meil oli üks lamedapõhjane lootsikas, sellega käidi lesta püüdmast. Ükskord tuli üks suurem laev siia. Tüdrukud, edevad nagu nad on, lähme laeva peale! Ei, mina ei olnud kambas, mina olin nii noor siis, kes mind kampa võttis. See võis olla 1930.–1940. aasta vahel,” meenutab perenaine.

Ilusad lapsepõlvemälestused on Ilsel 1936. aastast, mil kohalik rootsi kool valmis sai. „Tegid Rootsi pulma. Olid siin kõik toredasti mängus sees, ema ja tädi ja... tädi oli veel pruut.”

Uurime, kuidas praegu rootsi keelega on. „Eesti keel on omasem kui rootsi keel, pole ju siin rootslasi enam. Lapsena

käisin rootsi koolis. 1,5 aastat olin teises koolis, siis sai meie koolimaja valmis,” räägib Ilse.

Oma kooli kurb saatust

Algul olnud külakoolis üle 20 lapse, pärast jäi vähemaks. Ainult rootsi lapsed, eesti lapsi ei võetud.

Kooli edasine saatust on kurb. „Meie kooliõpetaja küüditati ju ära, 1940. aastal. Saksa ajal oli tema õde õpetajaks, siis tuikus see kool ka veel natuke aega, aga tema läks ka Rootsi,” selgitab Ilse.

Vene aja alguses tuli mõni aasta vanasse koolimajja Vene piirivalve. Varsti

red rullid. Ta harutab ühe neist lahti, see on erksate värvidega rootsikeelne maa-kaart, tundub, et paarkümmend aastat vana. „Vaata, siin on Stockholm 1900,” tuvastab Kalm kaardi valmimisaja.

Ilse kinnitab, et kõik kaardid on sellesamast koolist. „Kui kool kadus, käis minu ema neid sealt ära toomas. Tema ei tahtnud, et midagi neist asjadest ära kaoks,” räägib ta.

Maja nagu aardekamber

Pööningult on välja tulnud vanu õpikuid ja raamatuid, nii eesti, vene, rootsi kui ka saksa keeles.



Murul on veel puuesemeid, teistehulgas võimasin.

aga ehitati muu hulgas Riguldist toodud tühjaks jäänud majadest Vihterpallu suur kordon ja piirivalvurid läksid sinna.

Koolimajja koliti kolhoosi lambad ja vasikad. „Siis olin ma juba kolhoosis tööl, käisin seal sõnnikut välja ajamas. Nii kurb oli mõelda, põranda peal sõnnik,” pajatab vanaproua.

Sealt ei olnud enam palju päris lagunemiseni. „Katus hakkas lagunema, masuurikad kiskusid voodrilauad ära. Siis oli pärast siin nagu läbilastud varres.”

Nüüd on alles ainult majakoht.

Mitte kõik vanast Rootsi külakoolist ei ole kadunud.

Ülo Kalm ronib pööningult alla, olles enne esimesele korrusele saatnud suu-

perenaisele. Me kuulsime, et sul on siin majas veel üks uhke pimekamber. Kas me sinna võime sisse vaadata?”

Ilse ei saa esiti päris täpselt aru, mis „pimekambrist” jutt käib. Kui lõpuks ära jagab, siis natuke nagu ehmub. „Oh, mis te, see ju puha kolikamber, täitsa prahihunnik. Murrate seal veel jalad ära.”

„Ära muretse, küll me hakkama saame,” rahustavad Kalm ja Friberg.

„Ega mina teid keelata saa,” lööb Ilse käega.

„Saad küll. Kui sa ütled, et ei tohi, siis me ei lähe ka,” muheleb Ülo Kalm, ise juba ukseävel. Vanamemm rehmab käega. „Läks laev, mingi purjed ka.”

Mehed on juba majasügavusse kadunud, aga Ilse lööbib edasi. „Mis sa mustlastega teed! Need on ju päris valged mustlased!” ja hakkab jutustama vana lugu, kuidas päris mustlased tal öömajal käisid.

Suurim aardeleid

Kolmas käik vanasse talumajja jäi muuseumil viimaseks. Rannarootsi muuseumi direktori Ülo Kalmu sõnul seisab tegelik töö alles ees. „See oli ühe eestirootsi talu mitmesaja aasta ajalugu,” võtab ta annetuse ühe lausega kokku.

Muuseum sai sümbolse hinna eest väärtusliku kogu. Vana rannarootsi talu on müüki minemas, sest eakas perenaine elab ise Haapsalus.

Kui Ilse lubas muuseumile, et viigu sobiv kraam pealegi muuseumi, kui tahavad, ei osanud nad ometi oodata, et satuvad nii suurele varandusele.

„Villane tekk, peale trükitud valmistamisaasta 1710, veimevakk 1860. aastast, lauluraamatud 1819. aastast. Need on tõelised reliikviad. Perekonna dokumendid. Aidast leidsime Ilse enda joonistused, kuhu oli õpetaja rootsi keeles alla kirjutanud *bra* — hea,” loetles Kalm. „Maja otsas tuli reedel välja veel üks väärtuslikke asju täis tuba. Püha müristus!”

Asjade valimine ja äratoomine oli väike töö. Nüüd seisab muuseumil ees esemete puhastamine ja säilimise

Foto: Jorma Friberg

„Vinge korvimeister on siin olnud, oma 30 korvi.” Mõni suur nagu vann, kui selline oleks kartuleid täis, ei jõuaks ära vedadagi.

Puutööriistad, võimasinad. „Ega mina enam võid tegema hakka.”

„Mis kast see on, arvake ära?” küsib Ülo Kalm.

Vaikus.

„Kuulipilduja Maxim lindikast. Vaadake. Siit pealt käib lahti ja siit muudkui anna ette.

Jorma, kellele pakuvad erilist huvi tööriistad, ei taha kuidagi pööningult alla tulla. Lõpuks õnnestub see meeliste ja ähvarduste koostööjul.

„Hea Ilse-tädi, võta veel ploome, läheneb Ülo Kalm mesimagusalt maja-

tagamine.

Siis vaadatakse asjad ükshaaval läbi, kirjeldatakse, võetakse arvele. „Õnneks lubas Ilse meile muuseumi appi tulla oma mälestuste ja teadmistega,” ütles Kalm.

„Ma olen veendunud, et sellest leiust tuleb teha iseseisev ekspositsioon, kus on nii esemed, pildid kui ka raamatud,” ütles ta.

„See oli tõeline aare. Ma ei usu, et ükski Eesti muuseum oleks viimasel ajal midagi nii võimast leidnud,” leidis Kalm.

Tarmo Õuema



Talus pidi olema väga tubli korvimeister. Leiti palju eri suuruses korve ja kõik need väga hästi tehtud.

Foto: Ingegerd Lindström

Elna Siimberg ja Ülo Kalm aaretejahil.

Foto: Jorma Friberg



Kokku koguti palju esemeid. Siin on mõned taluõuel välja pandud enne kui nad veoautosse tõsteti.

Foto: Jorma Friber

ÅRET 2010 PÅ AIBOLANDS MUSEUM

- Aibolands museums personal, museirådets medlemmar och Jorma Sarv från Kulturministeriet sammanställde museets utvecklingsplan, som ännu kräver komplettering och kommer att fastställas år 2011.

- Med Olof Strohs hjälp färdigställdes Johannes Ferdinand Luikmills fotoutställning "På Ormsö ser man inte sådana här bilder", som museets besökare har fått njuta av och påminna sig Ormsö på 1930-talet.

- På Christer Widgrens uppmaning att göra en insats som frivillig i arbetet på Aibolands museum, reagerade Ove Knekt från Finland (två veckor), Rainer Åkerblom från Åland (två veckor) och Mattias Reinholdson från Sverige (en vecka). De var alla till mycket stor hjälp för museet.

- Aibolands museum deltog i Lilla Rågös hembygdsgård och hade till evenemanget med altarduken från Lilla Rågös kapell, som är i museets ägo. Den gav evenemanget ökad festlighet. Efter evenemanget fördes altarduken tillbaka i museets vård.

- På museets gård firade vi 125-årsdagen av Evert Taubes födelse. Alari Tamm och Jaan Franklin Perlitz berättade om hans liv och sjöng tillsammans Evert Taubes kända visor.

- I början av juli firade vi 135-årsdagen av "Post-Hans" Westerbloms födelse. I evenemanget deltog hans sonson Hans Westerblom från Kanada. I tre dagar gick museets jala "Vikan" på båtlinjen Österby-Hapsal, med avgång varje hel timme. På den första resan kunde de intresserade sända sina hälsningar till vänner över hela världen i en posttunna. Alla vykort fick ett för evenemanget beställt frimärke och stämplades med museets specialstämpel.



Invigning av rökeriet på Aibolands museum.

Här Ülo Kalm och den svenske ambassadören i Tallinn, Jan Palmstierna.

Foto: Göte Brunberg

- Tillsammans med museets "Torsdagstanter" deltog vi i Svenskdagen på Ormsö och visade en av Jorma Friberg sammanställd utställning om fartygsförbindelsen mellan Ormsö och fastlandet. Torsdagstanterna berättade om museet och sålde handarbeten och souvenirer.

- Tack vare Elna Siimbergs information om gården "Pärtle" i Alliklepa åkte museipersonalen, tillsammans med ägarinnan Elsa Arjak, tre gånger under sommaren för att bekanta sig med det som fanns på gården. Med ägarinnans medgivande förvärfvade museet utvalda föremål för en symbolisk summa (10 000 EEK). Museet fick sin verksamhetstids rikaste samling av föremål, som väntar på inventering, delvis iordningställande och registrering. I framtiden kan museet anordna flera intressanta utställningar för att presentera historien om en karaktäristisk estlandssvensk gård. Jutta Holst har gett en hjälpsam hand till museet och har tillsammans med ägarinnan Elsa Arjak redan beskrivit flera hundra föremål, som bara är en liten del av de föremål som museet har fått.

- I början av augusti sammanställde Sture Koinberg en planeringslösning för Väedens fastighet, hur i framtiden museet förvandlas till ett "Lilla Sverige" i Estland, i vilket estlandssvenskarnas

kulturarv presenteras på bästa sätt.

- I september deltog de museianställda Eva Mägar och Jorma Friberg i den veckolånga "Strömmingsmarknaden" i Helsingfors och presenterade det estlandssvenska kulturarvet. Aibolands museums utställning och presentation var i centrum för intresset. I Finland var Apo Roselius till stor hjälp vid anordnandet. Han sökte sponsorer och klarade av byråkratin och var alla dagar aktivt till vår hjälp. Deltagandet i Strömmingsmarknaden är ett vackert exempel på det goda samarbetet med träfartygs-sällskapet "Vikan", vars jakt "Runbjarn" var ett av marknadens mest attraktiva exponat och i vilken den huvudsakliga verksamheten försiggick. Likaså hjälpte Margareta Hammerman och Sven Salin från SOV och Uile Kärk-Remes från Kulturrådet till med att presentera estlandssvenskarna. Den frivilliga hjälpen i museet på sommaren, Ove Knekt från Helsingfors, var till stor hjälp även vid sillmarknaden. Alla gav sitt bästa och samarbetet gick storartat. Ett stort tack till er alla!

- Från i höst har "Torsdagstanterna" fått tillökning. Tidigare har Agneta Tomingas, Silvi Öismaa, Aino Sillamägi, Silvi-Astrid Mickelin och Sirje Johannes varje torsdag kommit till museet för att

handarbete och väva mattor. Nu tillkommer också Elsa Arjak och Ene Smõslova. Museibesökarna får på torsdagarna av "Tanterna" lära sig handarbetshemligheter, diskutera estlandssvenska teman och, om de så önskar, prova på att väva en matta. Tanterna är mycket populära och gör ett tacknämligt arbete.

- Familjen Eva och Bengt Heyman kontaktade oss med en önskan om att stödja museet ekonomiskt. Vid vårt möte i museet presenterade vi för dem museets verksamhet och planer för framtiden. Familjen Heyman beslutade att stödja museets verksamhet med 100 000 SEK och för museets nödvändiga investeringar med en miljon SEK. För museet är verkligen familjens stora ekonomiska stöd till mycket stor hjälp och vi kan så småningom klara av att genomföra det hittills planerade utvecklingssteget. Ett uppriktigt tack till Er från museet.

- I våras tipsade Hapsals kommunstyrelses fornminnesskydds chefsspecialist Tõnis Padu museet om att det vid Sadamagatan i närheten av museet fanns ett gammalt fiskrökeri, som skulle kunna bli ett spännande exponat och också skulle kunna bevara och presentera till fisket hörande traditioner. Rökeriets ägare Tõnis Stamberg och Mait Saar var beredda att skänka det till museet. Utan ägarnas storartade beslut hade inte museet i dag haft ett storstilat rökeri. Återställandet av rökeriet stödde Einar Hamberg med 65 000 EEK. Flyttningen av det på museets gård stående näthuset "Bastabackan" (*det är en visthusbod, "spikar"! GBg*) till en ny plats stöddes av Rickul/Nuckö Hembygdsförening med

3 300 EEK och Sture Koinberg med 3 400 EEK. Rökeriet invigdes högtidligt av den svenske ambassadören i Tallinn Jan Palmstierna, sedan det hade välsignats av S:t Mikaelsskyrkans präst Patrik Göransson och prosten i Läänemaa Tiit Salumäe.

- Vi köpte arbetskläder för vintern till museets personal. På vinterjackans fram- och baksida skall finnas museets logo och estniska och svenska namn.

Ett stort tack! Genom Er alla blev året på Aibolands museum intressantare och vi förmådde gemensamt ge en ny start på museets liv.

Museets verksamhetsplan 2011

- I samarbete med träbåtssällskapet "Vikan" vill vi restaurera en fiskebåt från Nargön, som har skänkts av familjen Malmström. Därmed kommer det på museet att finnas tillsammans tre båtar i gott skick: ormsörupan "Gättor", nargöfiskebåten "Folke" och runöjalen "Vikan".

- Under sommarmånaderna gör vi på beställning turistresor med jalen "Vikan", exempelvis en entimmarstur på linjen Hapsal-Österby-Hapsal. Båten tar 11 passagerare.

- Återupplivande av fisketraditioner. Vi kommer att arrangera fiskdagar (strömming, flundra, ål, osv), där vi tillsammans rensar, saltar, röker och äter fisk.

- 18 juni klockan 18 visar Rasbo bygdespelare på Aibolands museums gård en två timmar lång friluftspjäsa i två

akter, "Trefaldighetsafton".

- "Torsdagstantarnas" handarbetetsdag, handarbetstraditioner kommer att presenteras, intresserade har möjlighet att prova att väva på vävstol, hantverk säljs.

- Presentationsdagen av träbåtbygge.

- Vi deltar i estlandssvenskarnas hembygdsdagar.

- Förberedelse för museets utvecklingsprojekt. Tekniska projekt, undersökningar osv.

- Fortsätter traditionen med frivilligas sommarjobb på museet.

- Designar och beställer ett eget frimärke för museet.

- Hjälper till att sköta om estlandssvenskarnas sevärdheter.

- Kommer att överenskomma med ägarna av "Vädens" fastighet om priset och köpa fastigheten för museet.

- Börjar med förberedelser att bygga båt kajen och strandpromenaden för museet.

- Återställer samarbetet med Svenska Kulturfonden i Finland.

- Museet deltar i "Strömmingsmarknaden" i Helsingfors tillsammans med träbåtföreningen "Vikan" och turistföreningen Läänemaa Turism.

- Tillsammans med partner från Estland, Finland och Sverige deltar vi i gemensam Interreg IVA projekt.

Ülo Kalm



*Museet deltog på strömmingsmarknaden i Helsingfors med bland annat försäljning ombord på Runbjörn.
Foto: Jorma Friberg*

Rannarootsi muuseumi aasta 2010

- Rannarootsi muuseumi töötajad, muuseumi nõukogu liikmed ja Jorma Sarv Kultuuriministeeriumist koostasid muuseumile arengukava, mis vajab veel täiendamist ja saab kinnitatud 2011 aastal.

- Olof Stroh abiga valmis Johannes Ferdinand Luikmilli fotonäitus "Vormsil niisuguseid pilte ei näe", mida on muuseumi külalised saanud nautida mmg meenutada 1930-te aastate Vormsit.

- Crhister Widgreni üleskutsele, anda oma panus suvel vabatahtlikuna Rannarootsi muuseumi töös, reageerisid Ove Knekt Soomest (2 nädalat), Rainer Åkerblom Ahvenamaalt (2 nädalat) ja Mattias Reinholdson Rootsist (1 nädal), kõigist oli muuseumile väga suur abi.

- Rannarootsi muuseum osales Väike-Pakri kodukandipäeval ja viis üritusele, muuseumis hoiul oleva Väike-Pakri kiriku altarilina, mis lisas üritusele veelgi pidulikkust. Peale üritust sai altarilina tagasi toodud muuseumi.

- Muuseumi õuel tähistasime Evert Taube 125. sünniaastapäeva, kus Alari Tamm ja Jaan Franklin Perlitz tutvustasid tema elulugu ja laulsime üheskoos Evert Taube tuntud laule.

- Juuli alguses tähistasime Posti-Antsu 135 sünniaastapäeva. Üritusel osales tema pojapoeg Hans Westerblom Kanadast. Kolmeks päevaks oli käigus muuseumi jaala "Vikan" Österby-Haapsalu laevaliinil, väljumisega igal täistunnil Haapsalust. Esimese reisiga said huvilised saata postitünnis oma tervitused sõpradele üle maailma. Kõik postkaardid said peale spetsiaalselt ürituse tarbeks tellitud postmargi ja tembeldatud muuseumi eritempliga.

- Koos muuseumi "Neljapäevamemmedega" osalesime Vormsil Rootsi päeval ja tutvustasime Jorma Fribergi koostatud näitusega Vormsi ja mandri vahelist laevaühendust ning memmed tutvustasid muuseumi - müüsid oma käsitööd ja suveniire.



*Ülo Kalm tänab Eva Heymani helde annetuse eest
Foto: Bengt Heyman*

- Tänu Elna Siimbergi teavitusele Alliklepa külas asuvast "Pärtle" talust. Võtsime ühendust ja käisime koos suvel kolmel korral tutvumas talus olevaga. Omaniku Elsa Arjaku nõusolekul omandas Rannarootsi muuseum väljavalitud esemed sümbolse summa eest (10 tuh. kr.). Muuseum sai juurde oma tegevusaja kõige rikkalikuma esemete kogu, mis ootab läbitöötamist, osaliselt korrastamist ja arvele võtmist. Tulevikus on muuseumis võimalik korraldada mitu huvitavat näitust, et tutvustada ühe eestirootslaste omanäolise põlistalu mitmesaja aasta pikkust ajalugu. Jutta Holst ulatas muuseumile abikäe ja koos omanik Elsa Arjakuga on juba üle kaheksa eseme üle vaadanud ja kirjeldanud, mis moodustab vaid väikese osa saadud esemetest.

- Augusti alguses koostas Rootsist tuntud maastikuarhitekt Sture Koinberg Väedeni kinnistule planeerimislahenduse, kuidas tulevikus muuseumist kujuneb "Väike Rootsi" Eestis, kus tutvustatakse eestirootslaste kultuuripärandit parimal viisil.

- Septembris osalesid muuseumi töötajad Eva Mägar ja Jorma Friberg Hel-

singis toimunud nädalasel "Silgulaadal" ja tutvustasid eestirootslaste kultuuripärandit. Rannarootsi muuseumi näitus ja tutvustamine olid huvi keskmes. Soomes oli suur abi korraldusel Apo Roseliuse poolt, kes otsis sponsorid ja aitas kogu bürokraatiaga toime tulla ning oli kõik päevad aktiivselt abiks. Silgulaadal osalemine on üks ilus näide väga heast koostööst puulaevaselts "Vikaniga", kelle jahta "Runbjarn" oli silgulaada üks kütkestavamaid vaatamisväärsusi ja millel toimus põhitegevus. Samuti aitasid eestirootslasi tutvustada SOV poolt Margareta Hammerman ja Sven Salin ning kultuurinõukogu poolt Uile Kärk-Remes. Muuseumis suvel abiks olnud vabatahtlik Ove Knekt Helsingist oli suureks abiks ka silgulaadal. Kõik andsid endast parima ning koostöö toimus suurepäraselt. Teile kõigile suur aitäh!

- Tänavusest sügisest said muuseumi "Neljapäevamemmed" täiendust. Kui siiani käisid igal neljapäeval muuseumis käsitööd tegemas ja kangast kudumas Agneta Tomingas, Silvi Öismaa, Aino Sillamägi, Silvi-Astrid Mickelin ja Sirje Johannes, siis nüüd käivad lisaks Elsa Arjak ja Ene Smõslova. Neljapäevased muuseumi külalised saavad "Memmede"

käest õppida käsitöö saladusi, vestelda eestirootslaste teemadel ja soovi korral kangastelgedel proovida vaiba kudumist. Nad on meil hästi populaarsed ja teevad tänuväärset tööd.

- Muuseumiga võttis ühendust perekond Eva ja Bengt Heyman, sooviga toetada muuseumi rahaliselt. Meie kohtumisel muuseumis tutvustasime neile muuseumi tegevust ja tuleviku plaane. Perekond Heyman otsustas toetada muuseumi tegevust 100 000 rootsi krooniga ja muuseumi arenguks vajalikke investeeringuid 1 000 000 rootsi krooniga. Muuseumile on perekonna tõeliselt suur rahaline toetus väga suureks abiks ja me saame hakata siiani planeeritud samm haaval ellu viima. Muuseumi siiras tänu Teile.

- Kevadel teavitas Haapsalu Linnavalitsuse muinsuskaitse peaspetsialist Tõnis Padu muuseumi, Sadama tänaval Rannarootsi muuseumi läheduses asuvast vanast kalurite suitsuahjust, millest võiks saada muuseumile põnev eksponaat ja samas aitaks säilitada ning tutvustada kalandusega seonduvaid traditsioone.

Suitsuahju omanikud Tõnis Stamberg ja Mait Saar olid nõus kinkima ahju muuseumile. Ilma omanike suuremeelse otsusega ei oleks muuseumil täna uhket suitsuahju. Suitsuahju taastamist toetas Einar Hamberg 65 000 krooniga. Õuel asuva võrgukuuri "Bastabacka" paigaldamist uuele kohale toetasid Riguldi-Noarootsi Kodukandiühing 3 300 krooniga ja Sture Koinberg 3 400 krooniga.

Suitsuahi sai pidulikult avatud Rootsi suursaadiku Jan Palmstierna poolt, mille eelnevalt õnnistasid Rootsi-Mihkli koguduse õpetaja Patrik Göransson ning Lääne praost Tiit Salumäe.

- Rannarootsi muuseumi töötajatele ostsime talve tööriided. Talvejope rinnal ja seljal saab olema muuseumi logo ja eesti- rootsi keelne nimi.

Suur aitäh! Tänu Teile kõigile sai Rannarootsi muuseumi aasta huvitavamaks ja me suutsime üheskoos muuseumi elule anda uue alguse.

Soovin Teile Rahulikke Jõule ja õnne uueks aastaks, palju meeldejävvaid ja

toremaid üritusi ning koostegemisi, meie ühise ainulaadse eestirootslaste kultuuripärandi hoidmisel ja tutvustamisel.

Muuseumi tegevusplaan 2011

- Koostöös puulaevaselts "Vikaniga" soovime taastada perekond Malmströmide pool muuseumile kingitud Naissaare kaluripaadi, siis saab muuseumil olema kokku kolm heas korras paati: Vormsi ruup "Gättor", Naissaare kaluripaati "Folke" ja Ruhnu jaala "Vikan".

- Ettetellimisel teeme suvel huvilistele huvisõite jaala "Vikaniga". Näiteks: Ühe tunni pikkune tuur, liinil Haapsalu-Österby-Haapsalu. Laev võtab korraga peale 11 reisijat.

- Kalundus traditsioonide taaselustamine. Korraldame kala päevi (räim, lest, angerjas, jne), kus üheskoos puhastame kala, soolame, suitsetame ja sööme.

- 18. juunil kell 18.00 annab Rasbo bygdespelare Rannarootsi muuseumi õuel 2 vaatuselise ja 2 tunni pikkuse vabaõhu teatrietenduse "Trefaldighets-aften".

- "Neljapäevamemmede" käsitöö päev, käsitöö traditsioonide tutvustamine, huvilistel võimalik proovida kangastelgedel kudumist, müüme käsitöid.

- Puupaadi ehituse tutvustamise päev.

- Osaleme eestirootslaste kodukandipäevadel.

- Ettevalmistustöö muuseumi arendusprojektide elluviimiseks. Tehnilised projektid, uuringud, jne.

- Jätkame muuseumi vabatahtlike suve töö traditsiooni.

- Kujundame ja tellime muuseumile oma postmargi.

- Aitame heakorrastada eestirootslaste tähistatud vaatamisväärsusi.

- Saavutame kokkuleppe omanikega "Väedeni" kinnistu ostuhinnas ja osatame kinnistu muuseumile.

- Alustame ettevalmistustööga muuseumile paadikaitse koos rannapromenaadiga ehitamiseks.

- Taaskäivitame koostöö Rootsi Kultuurifondiga Soomes.

- Muuseum osaleb "Silgulaadal" Helsingis koostöös puulaevaselts "Vikaniga" ja kaasates Läänemaa Turismi.

- Koos Eesti, Soome ja Rootsi partneritega osaleme Interreg IVA ühisprojektis.

Ülo Kalm

Muuseum osales Helsingi silgulaadal.

Foto: Jorma Friberg



Barn och ungdomssidan/ Laste- ja noortelehekülg

Mis on jõuluvana kotis?

I L B (svenska)

T A O U (eesti keeles)

O A C D K (svenska)

U K N K (eesti keeles)

Bilda ett ord av dessa
bokstäver

L O L B (svenska)

A L P L (eesti keeles)

Moodusta nendest
tähtedest sõna

Ö S M A S (svenska)

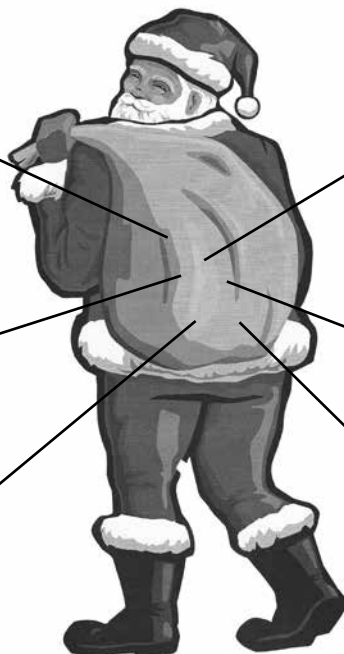
Ü S M T (eesti keeles)

U H D N (svenska)

R O K E (eesti keeles)

A C K J A (svenska)

A K J K (eesti keeles)



Jul

Jõulud

Vilka ord hör ihop. Dra streck mellan orden så du ser hur de hör ihop, skriv sedan ner dem på svarstalongen och skicka in till oss.

Några meningar

Jultomte

Jõulukink

- God Jul!

Julgran

Nukk

- Häid jõule!

Julklapp

Ostma

- Gott Nytt År!

Leksaker

Maksma

- Head uut aasta!

Docka

Jõulukuusk

Millised sõnad kuuluvad kokku? Tõmba jooned sõnade vahel, mis kuuluvad kokku. Kirjuta need sõnad seejärel vastusekupongile ja saada meile.

- Jag önskar mig en docka i julklapp.

Handla

Jõuluvana

- Soovin endale jõuluringiks nukku.

Betala

Mänguasjad

- Jag önskar mig leksaker i julklapp.

Bilda ett ord av dessa bokstäver

- Soovin endale jõuluringiks mänguasju.

G U S T T L J O E K G Ä M

Moodusta nendest tähtedest sõna

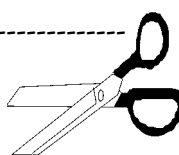
- Har ni julgran i år?

- Kas teil on sel aastal jõulukuusk?

Ö V A J L H B U N U A E A

Namn/Nimi.....

Adress/Aadress.....



Saada vastus:

Skicka in svaren till:

Rootsi Vähemusrahvuse

Kultuurinõukogu

Pikk 36

10133 Tallinn, ESTLAND

S:t Mikaelskyrkan i Tallinn

Svenska S:t Mikael's församling:
Gudstjänst varje söndag klockan 12.

Välkomna att fira jul i S:t Mikaelskyrkan!

13.12 18.00 Lucia

24.12 23.00 Internationell Julnattsmässa

25.12 12.00 Juldagens högmässa

Övrig info på församlingens hemsida www.stmikael.ee eller tel.
00372 644 1938.



GOD JUL
önskar
Styrelsen



Biluthyrning i Tallinn
med

service på svenska

Dygnspriser från 500 EEK

(med obegränsad körsträcka!).

För bokning eller frågor, hör av er
till Matti, Autopluss OÜ,

tfn +372 56 566 390,

eller

e-post myo@hot.ee

Hemsida:

<http://autopluss.onepagefree.com>

Gott Nytt År!
Head Uut Aastat!

